

Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης

**Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας (Σ.Δ.Ο.)
Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής**

***ΑΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ***

Κοσμαδάκη Σπυριδούλα

Ραϊλάκη Ευαγγελία

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στο σημείο αυτό, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον επιβλέποντα καθηγητή μας, κύριο Τσουκάτο Ευάγγελο, για την εμπιστοσύνη και το ενδιαφέρον που μας έδειξε κατά την ανάθεση της εργασίας, την πολύτιμη βοήθεια και συνεργασία αλλά και τη δυνατότητα που μας έδωσε να ασχοληθούμε με ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα με προεκτάσεις στην επιχειρηματική ζωή που παίζει κυρίαρχο ρόλο στον επαγγελματικό κλάδο που επιλέξαμε. Τον ευχαριστούμε καθώς με την συγκεκριμένη ανάθεση, πιστεύουμε ότι θα μας βοηθήσει στην μετέπειτα πορεία μας στον τομέα.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειές μας για την υποστήριξη καθ' όλη τη διάρκεια των ακαδημαϊκών μας σπουδών αλλά και την ηθική συμπαράσταση κατά τη διάρκεια της συγγραφής της πτυχιακής αυτής εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	7
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	7
2.1. Εισαγωγή.....	7
2.2. Επιχειρηματικότητα	8
1.2.1. Έννοια.....	8
2.2.2. Επιχειρηματικότητα και οικονομική θεωρία.....	9
2.2.3. Καινοτομία και επιχειρηματικότητα.....	13
2.3. Οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις	17
2.4. Η επιχειρηματικότητα και η καινοτομία για τις ΜΜΕ.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	24
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	24
3.1. Παγκόσμια και Ευρωπαϊκή Οικονομία.....	24
3.2. Υφεση και Δημοσιονομικές Εξελίξεις στην Ελλάδα	26
3.3. Προσδιοριστικοί Παράγοντες Της Απασχόλησης	28
3.4. Οι Πολιτικές Απασχόλησης – Μετρό Πρόβλεψης κατά της Ανεργίας	31
3.5. Η Επαγγελματική Ένταξη.....	33
3.6. Επιχειρηματικότητα ευκαιρίας και επιχειρηματικότητα ανάγκης.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	38
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΦΥΛΟ	38
4.1. Χαρακτηριστικά Ανδρών Και Γυναικών Επιχειρηματιών	38
4.2. Γυναικεία Επιχειρηματικότητα	40
4.3. Πρόγραμμα επιδότησης γυναικείας επιχειρηματικότητας (ΕΣΠΑ)	40
4.4. Άνδρες και Γυναίκες Επιχειρηματίες (Συγκρίσεις).....	43
4.5. Λεπτομερείς Διαπιστώσεις που Οδηγούν στην Επιχειρηματικότητα (Ανδρική και Γυναικεία)	45
4.6. Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Επιχειρηματικότητας και Διαφορές Μεταξύ των Φύλων ⁴⁹	
4.7. Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην επιχειρηματικότητα.....	68
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η τεχνολογική ανάπτυξη, η εντεινόμενη διεθνοποίηση των συναλλαγών και οι διάφορες δομικές αλλαγές που παρατηρούνται στο επιχειρηματικό περιβάλλον συντέλεσαν τις τελευταίες δεκαετίες στην γέννηση και την ταχεία διάδοση διάφορων χρηματοπιστωτικών θεσμών στους τομείς της οικονομίας από τον τομέα των χρηματοδοτήσεων και των επενδύσεων μέχρι την οργάνωση της διοίκησης και λειτουργίας των επιχειρήσεων(Coleman, 2000).

Η επιχειρηματικότητα αποτελεί μια δραστηριότητα που απασχολεί τους ανθρώπους των επιχειρήσεων και τους επιστήμονες από πολύ παλιότερα, με εντονότερο όμως το ενδιαφέρον στραμμένο πάνω της τους δύο τελευταίους αιώνες. Οι ραγδαίες εξελίξεις που σημειώθηκαν τις περασμένες δεκαετίες στις δομές και τις αρχές που διέπουν τις κοινωνίες παγκοσμίως, είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός νέου περιβάλλοντος, διεθνοποιημένου και στηριγμένου σε εντελώς διαφορετικά δεδομένα. Η επιχειρηματικότητα, αποτελώντας έναν τρόπο σκέψης ο οποίος προσπαθεί κάθε φορά να εντοπίσει και να αναγνωρίσει τις ευκαιρίες και τις απειλές που κρύβει το οικονομικό περιβάλλον και με επιτυχία να τις αντιμετωπίσει, έχει γίνει αντικείμενο μελέτης της Οικονομικής Επιστήμης, η οποία προσπαθεί να αποδώσει κατάλληλη ερμηνεία στη λειτουργία της και συγκεκριμένο περιεχόμενο στην έννοιά της(Stevenson, 1990).

Η επιχειρηματική δραστηριότητα αποτελεί αναγκαία λειτουργία της οικονομίας και βασικό προσδιοριστικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης. Στο νέο διεθνοποιημένο περιβάλλον, η επιχειρηματικότητα, και ιδιαίτερα η καινοτόμα επιχειρηματικότητα, κάνει αισθητή την παρουσία της στη λειτουργία και οργάνωση των μικρομεσαίων επιχειρηματικών οργανισμών. Οι ΜΜΕ, ενεργώντας καινοτομικά κατορθώνουν να αντέξουν το σκληρό και πολλές φορές αθέμιτο ανταγωνισμό, να επιδείξουν υψηλό επίπεδο δεξιοτήτων και τεχνολογίας και να αποτελέσουν πηγή νέων αποτελεσματικότερων παραγωγικών διαδικασιών και ποιοτικότερων αγαθών.

Έτσι, δικαιολογημένα χαρακτηρίζονται ως ισχυροί παράγοντες και μοχλοί τόνωσης της απασχόλησης και ανάπτυξης των οικονομιών στο ευρύτερο πλαίσιο τους και η ενίσχυση του θεσμού τους είναι αναγκαίο να αποτελεί βασικό στόχο της χάραξης πολιτικής(Scherer, etal, 1990).

Ιδιαίτερα στην εποχή μας, όπου η δημοσιονομική εικόνα των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών μαρτυρεί ότι ο δημόσιος τομέας δεν είναι ικανός πλέον να στηρίξει αποτελεσματικά την απασχόληση, η ενθάρρυνση του ιδιωτικού τομέα με τα κατάλληλα κίνητρα και προγράμματα φαίνεται να αποτελεί μία ουσιαστική διέξοδο μείωσης της ανεργίας και καταπολέμησης της φτώχειας. Οι ΜΜΕ αποτελώντας ανθεκτικούς και ευέλικτους επιχειρηματικούς οργανισμούς είναι δυνατό να συντελέσουν ευεργετικά στη βελτίωση των εισοδημάτων, την τόνωση της απασχόλησης και την αύξηση της αποτελεσματικότητας. Λαμβάνοντας παράλληλα υπ' όψη την ανάγκη ανάκτησης ουσιαστικού ρόλου των περιφερειών, με επιδίωξη και την καταπολέμηση της αστυφιλίας, η ενίσχυση του θεσμού των ΜΜΕ στην περιφέρεια προβάλλεται επιτακτικά στις σύγχρονες οικονομίες(Bruni, etal, 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1. Εισαγωγή

Η επιχειρηματικότητα αποτελεί μια δραστηριότητα που απασχολεί τους ανθρώπους των επιχειρήσεων και τους επιστήμονες από πολύ παλιότερα, με εντονότερο όμως το ενδιαφέρον στραμμένο πάνω της τους δύο τελευταίους αιώνες. Οι ραγδαίες εξελίξεις που σημειώθηκαν τις περασμένες δεκαετίες στις δομές και τις αρχές που διέπουν τις κοινωνίες παγκοσμίως, είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός νέου περιβάλλοντος, διεθνοποιημένου και στηριγμένου σε εντελώς διαφορετικά δεδομένα. Η επιχειρηματικότητα, αποτελώντας έναν τρόπο σκέψης ο οποίος προσπαθεί κάθε φορά να εντοπίσει και να αναγνωρίσει τις ευκαιρίες και τις απειλές που κρύβει το οικονομικό περιβάλλον και με επιτυχία να τις αντιμετωπίσει, έχει γίνει αντικείμενο μελέτης της Οικονομικής Επιστήμης, η οποία προσπαθεί να αποδώσει κατάλληλη ερμηνεία στη λειτουργία της και συγκεκριμένο περιεχόμενο στην έννοιά της (Cowling & Taylor, 2001).

Η επιχειρηματική δραστηριότητα αποτελεί αναγκαία λειτουργία της οικονομίας και βασικό προσδιοριστικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης. Στο νέο διεθνοποιημένο περιβάλλον, η επιχειρηματικότητα, και ιδιαίτερα η καινοτόμα επιχειρηματικότητα, κάνει αισθητή την παρουσία της στη λειτουργία και οργάνωση των μικρομεσαίων επιχειρηματικών οργανισμών. Οι ΜΜΕ, ενεργώντας καινοτομικά κατορθώνουν να αντέξουν το σκληρό και πολλές φορές αθέμιτο ανταγωνισμό, να επιδείξουν υψηλό επίπεδο δεξιοτήτων και τεχνολογίας και να αποτελέσουν πηγή νέων αποτελεσματικότερων παραγωγικών διαδικασιών και ποιοτικότερων αγαθών. Έτσι, δικαιολογημένα χαρακτηρίζονται ως ισχυροί παράγοντες και μοχλοί τόνωσης της απασχόλησης και ανάπτυξης των οικονομιών στο ευρύτερο πλαίσιο τους και η ενίσχυση του θεσμού τους είναι αναγκαίο να αποτελεί βασικό στόχο της χάραξης πολιτικής (Brandstätter, 1997).

Ιδιαίτερα στην εποχή μας, όπου η δημοσιονομική εικόνα των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών μαρτυρεί ότι ο δημόσιος τομέας δεν είναι ικανός πλέον να στηρίξει αποτελεσματικά την απασχόληση, η ενθάρρυνση του ιδιωτικού τομέα με τα κατάλληλα κίνητρα και προγράμματα φαίνεται να αποτελεί μία ουσιαστική διέξοδο μείωσης της ανεργίας και καταπολέμησης της φτώχειας. Οι ΜΜΕ αποτελώντας ανθεκτικούς και ευέλικτους επιχειρηματικούς οργανισμούς είναι δυνατό να συντελέσουν ευεργετικά στη βελτίωση των εισοδημάτων, την τόνωση της απασχόλησης και την αύξηση της αποτελεσματικότητας. Λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη την ανάγκη ανάκτησης ουσιαστικού ρόλου των περιφερειών, με επιδίωξη και την καταπολέμηση της αστυφιλίας, η ενίσχυση του θεσμού των ΜΜΕ στην περιφέρεια προβάλλεται επιτακτικά στις σύγχρονες οικονομίες(Scherer, etal, 1990).

Η περιφέρεια είναι αναγκαίο στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης να μην αποτελεί μόνο ένα γεωγραφικό υποσύνολο, αλλά ταυτόχρονα να συμμετέχει ενεργά στην εγχώρια οικονομική ανάπτυξη και την ευρύτερη παγκόσμια κοινωνική ευημερία. Οι σύγχρονες οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις του νέου διεθνοποιημένου περιβάλλοντος καθιστούν την ποιοτική ανταγωνιστικότητα απαραίτητο στοιχείο των περιφερειών που επιθυμούν να αποτελέσουν βιώσιμους πόλους έλξης άμεσων ξένων επενδύσεων και διεθνών δραστηριοτήτων(DeMartino&Barbato, 2003).

2.2. Επιχειρηματικότητα

1.2.1. Έννοια

Η επιχειρηματικότητα είναι μία πολυσύνθετη έννοια, που ενώ χρησιμοποιείται κατά κόρον στην κοινή γλώσσα και στα πλαίσια της λειτουργίας των επιχειρήσεων και του κράτους, δεν της έχει αποδοθεί ένας ορισμός γενικά αποδεκτός. Ο επιχειρηματίας αποτελεί έναν παραγωγικό συντελεστή που συμβάλλει ουσιαστικά στον άριστο και αποδοτικότερο συνδυασμό των άλλων τριών συντελεστών παραγωγής και που εμφανίζεται να εξασκεί μια διαφορετική λειτουργία ανάλογα με τον τρόπο που ο

εκάστοτε επιχειρηματίας οργανώνει και κατευθύνει την επιχείρησή του. Η επιχειρηματική δραστηριότητα εξασκείται από φυσικά πρόσωπα, σε καθεστώς ελεύθερης αγοράς, διαφέρει από οποιαδήποτε άλλη οικονομική δραστηριότητα και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας. Από θεωρητικής πλευράς, υπάρχουν πολλοί ερευνητές που προσπάθησαν να προσδιορίσουν την επιχειρηματικότητα και να της αποδώσουν συγκεκριμένη ερμηνεία και περιεχόμενο. Παρακάτω, θα αναφερθούν αυτές που θεωρούμε σήμερα ως τις επικρατέστερες προσεγγίσεις της επιχειρηματικότητας (Brockhaus & Horwitz, 1986).

2.2.2. Επιχειρηματικότητα και οικονομική θεωρία

❖ *Η επιχειρηματικότητα στην Ελληνική κλασική σκέψη.*

Στην κλασική εποχή οι Έλληνες στοχαστές αναγνώρισαν και περιέγραψαν ορισμένες οικονομικές δραστηριότητες επιχειρηματικής φύσεως, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους στο ρόλο, τα χαρακτηριστικά και το γενικό περιβάλλον δράσης των επιχειρηματιών εκείνης της εποχής. Ο Ξενοφώντας, αναφερόμενος στον οικονομικό και κοινωνικό θεσμό της ατομικής ιδιοκτησίας που ίσχυε στην αρχαία Ελλάδα, τόνισε τη σημασία λειτουργίας των ατομικών και μετοχικών επιχειρήσεων, που έδιναν τη δυνατότητα όχι μόνο εξασφάλισης διαβίωσης στους ιδιοκτήτες αλλά και τη συσσώρευση κερδών και συμμετοχής στις δημόσιες δαπάνες. Αντιλήφθηκε τη θετική συμβολή των επενδύσεων και την αναλογική σχέση ποσότητας κερδών και ύψους επενδυόμενου κεφαλαίου και πρότεινε ότι 'η πόλη να αυξήσει τα έσοδά της πρέπει συμπεριφερθεί ως επιχειρηματίας'. Επίσης, εντόπισε ως κύρια χαρακτηριστικά του κεφαλαιούχου-επιχειρηματία τη δυνατότητα να επιλέγει τους περισσότερους αποδοτικούς εργάτες για την επιχείρησή του και να τους αναθέτει τις εργασίες ανάλογα με τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους. Στον Πανηγυρικό του Ισοκράτη αναγνωρίζεται η χρησιμότητα και η ανάγκη καθιέρωσης του χονδρικού εμπορίου ως χρήσιμη και αξιόλογη δραστηριότητα για τους ελεύθερους πολίτες, αφού μέσω αυτού

εξομαλύνονται οι ανισοροπίες μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, αυξάνεται ο όγκος, η ποικιλία και η ποιότητα των προϊόντων που κυκλοφορούν στην οικονομία και μειώνεται το κόστος έρευνας αυτών που ζητούν τα προϊόντα. (Καταναλωτών και άλλων εμπόρων)(Fischer, etal, 1993).

Παρόλο που επιχειρηματικότητα εκείνης της εποχής δεν έμοιαζε σε τίποτα με το περιεχόμενο που της έχει αποδοθεί στη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία και η οικονομική αγορά ήταν βασισμένη σε διαφορετικές δομές, οι βασικές ιδέες που ανέπτυξαν οι αρχαίοι Έλληνες για την οργάνωση και διοίκηση της επιχείρησης, την ανάλυση κινδύνων και την επικερδή επένδυση των κεφαλαίων, ισχύουν και στις μέρες μας. Η οικονομία της εποχής χαρακτηριζόταν από έντονο κρατικό έλεγχο με την επιβολή πολλαπλών ηθικών και φιλοσοφικών φραγμών, που περιόριζαν τη δράση των επιχειρηματιών και εμπόδιζαν την επιχειρηματικότητα να λειτουργήσει ως κινητήρια δύναμη της οικονομικής δραστηριότητας(Fagenson, 1993).

Ειδικότερα ο Richard Cantillon, τα τελευταία χρόνια του εμποροκρατισμού (αρχές του 18^{ου} αιώνα), ανέπτυξε τη θεωρία της επιχειρηματικότητας με βάση την ανάληψη κινδύνων από την αβεβαιότητα. Σύμφωνα με την έρευνά του, ο επιχειρηματίας δραστηριοποιείται σε ένα οικονομικό περιβάλλον με προβλέψιμους και μή-προβλέψιμους κινδύνους, όπου και καλείται να αναλάβει κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής δραστηριότητάς του. Υποστηρίζει ότι ο επιχειρηματίας μέσω της ανισοροπίας της αγοράς προσπαθεί να επιτύχει το συνδιασμό χαμηλής τιμής αγοράς με υψηλή τιμή πώλησης, ώστε να μεγιστοποιήσει τα κέρδη του. Επίσης, τονίζει ότι ο επιχειρηματίας αντιμετωπίζοντας αναμενόμενο κόστος παραγωγής, προσδοκά την καθιέρωση άγνωστων μελλοντικών τιμών (ex ante) που θα του αποφέρουν κέρδος και αναγνωρίζει την είσπραξη μιας ακαθόριστου ύψους επιπρόσθετης αμοιβής για τον επιχειρηματία, που οφείλεται στην ανάληψη πρωτοβουλιών και κινδύνων από την αβεβαιότητα καθώς και στην ικανοποιητική προσαρμογή του κάθε φορά στα νέα οικονομικά δεδομένα(Morris, etal, 2006).

Ο Adam Smith στο έργο του 'The wealth of Nations' (1776), διαχωρίζει τις δραστηριότητες του καινοτόμου επιχειρηματία από αυτές του ερευνητή και κάνει

λόγο για την επίτευξη των έκτακτων κερδών ως αποτέλεσμα προώθησης μιας νέας-βελτιωμένης παραγωγικής μεθόδου από τον επιχειρηματία. Το 1821 ο David Ricardo στο βιβλίο του 'Principles of Political Economy' υποστηρίζει την καινοτομική δραστηριότητα του επιχειρηματία και αναγνωρίζει την απολαβή υπερκέρδους από τον πρώτο επιχειρηματία που καινοτομεί. Την ίδια χρονιά ο John Craig επισημαίνει την υπεροχή του βιομηχανικού τομέα έναντι του αγροτικού, λόγω της χρησιμοποίησης περισσότερων μηχανοποιημένων μεθόδων παραγωγής και αναγνωρίζει την ύπαρξη βραχυχρόνιου υπερκέρδους για τον καινοτόμο επιχειρηματία. Το κέρδος όμως αυτό εξαφανίζεται μακροχρόνια με την επενέργεια της δραστηριότητας των ανταγωνιστών και τα οφέλη της νέας τεχνολογίας καρπώνονται πλέον οι καταναλωτές. Ο Samuel Read επικέντρωσε περισσότερο το ενδιαφέρον του στη θετική συνεισφορά του καινοτόμου επιχειρηματία απ'ότι ο δάσκαλος του Adam Smith και θεώρησε ως δίκαιη αμοιβή της επιχειρηματικής δραστηριότητας την αύξηση των κερδών που προέρχεται από την εισαγωγή της νέας τεχνολογίας και την αύξηση της παραγωγικότητας. Οι Scrope, T. Hoadgskin, H. Von Thunen, G. Schmoller και H. Mangold αποτελούν μερικούς ακόμη οικονομολόγους στοχαστές που αντιλήφθηκαν και υποστήριξαν τη δράση του καινοτόμου επιχειρηματία ως βασική αιτία οικονομικής ανάπτυξης (Stevenson, 1986).

❖ *Η ανεξάρτητη και πρωτοποριακή συμβολή του Rowland Hamilton στη θεωρία της επιχειρηματικότητας.*

Ο Rowland Hamilton ήταν ένας Βρετανός συγγραφέας του τέλους του 19^{ου} αιώνα που ασχολήθηκε με τις κοινωνικές επιστήμες και δημοσίευσε αρκετές εργασίες που άπτονται στην επιχειρηματικότητα.

Ο Hamilton επισημαίνοντας τον ενεργό ρόλο του κεφαλαιούχου-επιχειρηματία, αναπτύσσει τη θεωρία της επιχειρηματικότητας σε άμεση σχέση με τους κινδύνους, την αβεβαιότητα και το κέρδος. Αντιλαμβάνεται το επιχειρηματικό κέρδος ως τη δίκαιη ανταμοιβή του επιχειρηματία για την ανάληψη όχι μόνο των υπολογίσιμων

κινδύνων, αλλά κυρίως αυτών που προέρχονται από την αβεβαιότητα και δε μπορούν να ενταχθούν στο κόστος παραγωγής. Τονίζει ότι η ύπαρξη ατελούς πληροφόρησης, απρόβλεπτων οικονομικών γεγονότων, ανισορροπίας προσφοράς και ζήτησης και μεταβολής της αξίας του χρήματος αποτελούν αιτίες πρόκλησης κινδύνων και αβεβαιότητας, που οι επιχειρηματίες καλούνται να αντιμετωπίσουν σε κάθε οικονομική ενέργεια τους και αναγνωρίζει την αβεβαιότητα ως ανασταλτικό παράγοντα ανάληψης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, που επηρεάζει παράλληλα το επίπεδο απασχόλησης και το ύψος της αμοιβής των παραγωγικών συντελεστών. Θεωρεί ως ενεργητικό ρόλο του επιχειρηματία τη σωστή οργάνωση και διαχείριση της επιχείρησής του, την εισαγωγή καινοτομιών στην παραγωγική διαδικασία, την προώθηση νέων προϊόντων και τη διοχέτευση αυτών σε νέες αγορές ενώ ως παθητικό ρόλο την ανάληψη κινδύνων από την αβεβαιότητα. Ο Hamilton υποστηρίζει ότι η ανάληψη κινδύνων και αβεβαιότητας είναι αυτή που δικαιολογεί την επιχειρηματική αμοιβή και αποτελεί στην ουσία τη βασική δραστηριότητα της επιχειρηματικότητας(Orhan&Scott, 2001).

❖ *Η ανάληψη κινδύνων από την αβεβαιότητα.*

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο FrankKnight από τη μεριά του, αναπτύσσει ως ξεχωριστή θεωρία της επιχειρηματικότητας την ανάληψη κινδύνων από την αβεβαιότητα. Υποστηρίζει ότι 'επιχειρηματίας είναι αυτός που φέρει κινδύνους οι οποίοι πηγάζουν από την αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει την πραγματική οικονομική ζωή'. Κατά τον Knight, ο επιχειρηματίας καλείται να λάβει αποφάσεις σε ένα περιβάλλον ατελούς πληροφόρησης σχετικά με τη διαμόρφωση της μελλοντικής ζήτησης και το ύψος της τιμής των αγαθών και των παραγωγικών συντελεστών. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο ερευνητή η σωστή επιλογή των απαραίτητων παραγωγικών συντελεστών και ο αποδοτικός συνδυασμός τους καθώς και η διαμόρφωση τιμής πώλησης των αγαθών και τιμής αγοράς των εισροών αποτελούν μερικές από τις πηγές αβεβαιότητας που αντιμετωπίζει ο επιχειρηματίας(Masters&Meier, 1988).

Ο Knight στη μελέτη του αναφέρει ότι διάφοροι κοινωνικοί, ψυχολογικοί, οικονομικοί και οικογενειακοί κίνδυνοι αποτελούν βασικές πηγές αβεβαιότητας που επηρεάζουν την επιχειρηματική δραστηριότητα. Ο καινοτόμος επιχειρηματίας είναι αναγκαίως προκειμένου να δραστηριοποιηθεί και να δημιουργήσει οικονομική μεγέθυνση να απολαμβάνει ταυτόχρονα υλική ανταμοιβή - το καθαρό κέρδος – και άυλη ανταμοιβή όπως την ανεξαρτησία και το 'αίσθημα δημιουργίας' (Cowling&Taylor, 2001).

Στη συγκεκριμένη έρευνα του Knight πάνω στην επιχειρηματικότητα εντοπίζονται ορισμένες αδυναμίες και παραλήψεις. Αρχικά, καθιστώντας τον επιχειρηματία «παθητικό» δέκτη των συνεχόμενων μεταβολών και των απροσδόκητων εξελίξεων του οικονομικού συστήματος, αποκλείει την ενεργή ανάμιξή του στην αναμόρφωση και πρόοδο της οικονομίας. Επιπλέον, θέτει ως κεντρικό στοιχείο της επιχειρηματικής λειτουργίας την ανάληψη κινδύνων από την αβεβαιότητα, που μπορεί όμως να χαρακτηριστεί ως σοβαρός ανασταλτικός παράγοντας της επιχειρηματικότητας. Επίσης, στη σημερινή εποχή η σύγχρονη γνώση και τα διάφορα μέσα επικοινωνίας έχουν συντελέσει ώστε να μειωθεί δραστικά το μέγεθος της αβεβαιότητας που αντιμετωπίζουν οι επιχειρηματίες. Η διασύνδεση της επιχειρηματικότητας με το φαινόμενο της αβεβαιότητας μάλλον αποδυναμώνει παρά ενισχύει το σημαντικό αναπτυξιακό ρόλο του επιχειρηματία στη θεωρία και στην πραγματική οικονομική ζωή. Η επιχειρηματικότητα είναι μία 'ενεργητική δραστηριότητα που εμφανίζεται «συνθετικά» μέσω της καινοτομικής δράσης, του αποδοτικότερου συνδυασμού των σπάνιων παραγωγικών μέσων και της κάλυψης των ανισορροπιών (σε ποσότητες και τιμές) της αγοράς(Birley, etal, 1987).

2.2.3. Καινοτομία και επιχειρηματικότητα

Τη σημερινή εποχή παρατηρείται μία έντονη στροφή στήριξης και προώθησης του ρόλου του μικροεπιχειρηματία από την οικονομική πολιτική πολλών αναπτυγμένων χωρών, αφού έχει αναγνωριστεί η συμβολή του καινοτόμου επιχειρηματία τόσο στη λειτουργία και ανάπτυξη της οικονομίας όσο και στην αύξηση της παραγωγικότητας και αποτελεσματικότητας. Άλλωστε η συνεχή τεχνολογική πρόοδο και ανάπτυξη της

επιστήμης δημιουργεί στους επιχειρηματίες μία ισχυρή διάθεση καινοτομίας και δυναμικής δραστηριοποίησης τους απ'ότι παλιότερα. Ο J. A. Schumpeter στην εργασία του 'The Theory of Economic Development' (1911) καθιερώνει το ρόλο του καινοτόμου επιχειρηματία και αναγνωρίζεται καθολικά ως κύριος ερμηνευτής της συγκεκριμένης επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ο εντοπισμός όμως της δράσης του καινοτόμου επιχειρηματία έχει τις ρίζες της από πολύ παλιά, από τη Βιομηχανική Επανάσταση, όπου η εισαγωγή της νέας τεχνολογίας συντέλεσε στην οικονομική και κοινωνική αναθεώρηση της ζωής των ατόμων, προκαλώντας το έντονο ενδιαφέρον μελέτης πολλών οικονομολόγων (Hisrich & Brush, 1987).

❖ *Η θεωρία του καινοτόμου επιχειρηματία κατά τον 19^ο αιώνα.*

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα η εργασία του Alfred Marshall 'Principles of Economics' αναφέρεται σε κάποια βασικά χαρακτηριστικά του καινοτόμου επιχειρηματία, που αποτέλεσαν τη βάση μελέτης αρκετών μεταγενέστερων οικονομολόγων. Επισημαίνει τον ενεργό ρόλο του καινοτόμου επιχειρηματία στις σημαντικές δυναμικές μεταβολές της οικονομίας και παρόλο που αναγνωρίζει ως αναπόσπαστα στοιχεία της οικονομικής ανάπτυξης της γνώση και τις εφευρέσεις, δε τα συσχετίζει άμεσα με την επιχειρηματική δραστηριότητα. Ο καινοτόμος επιχειρηματίας, σύμφωνα με τον Marshall, εισάγει νέες αποδοτικότερες μεθόδους παραγωγής και νέα προϊόντα, τα οποία προωθεί διαμέσου της δύναμης που κατέχει να διαμορφώνει τις καταναλωτικές προτιμήσεις και με αυτό τον τρόπο να προκαλεί θετικές εξωτερικές οικονομίες κλίμακας στους διάφορους κλάδους παραγωγής. Ο Marshall επίσης υποστήριξε ότι η δράση του καινοτόμου επιχειρηματία χαρακτηρίζει κυρίως τους μεγαλοεπιχειρηματίες και επισήμανε ότι η αδυναμία του μικροεπιχειρηματία να διαδραματίσει έναν ανάλογο ρόλο προκύπτει λόγω έλλειψης επαρκών κεφαλαίων, χρηματοδοτικής πίστης και παρουσίας έντονων κινδύνων που πηγάζουν από την αβεβαιότητα. Το 1889 και ο J. B. Clark στο έργο 'The Distribution of Wealth' αναγνωρίζει, όπως και οι προκάτοχοί του, την επιχειρηματική δραστηριότητα του καινοτόμου επιχειρηματία ως τη κινητήρια δύναμη της οικονομικής προόδου, αλλά

παράλληλα επισημαίνει την πολλαπλασιαστική επίδραση της εισαγωγής βελτιωμένων προϊόντων στην κατανάλωση και κατ' επέκταση στην αύξηση της απασχόλησης και των αμοιβών(Coleman, 2000).

Οι παραπάνω οικονομολόγοι λοιπόν, αντιλήφθηκαν την επιχειρηματική δραστηριότητα του καινοτόμου επιχειρηματία και τις θετικές επιδράσεις στην οικονομία και τονίζοντας την αναγκαιότητα ύπαρξης του βραχυχρόνιου μονοπωλιακού κέρδους ως ανταμοιβή της εισαγωγής νέας τεχνολογίας και της ανάληψης κινδύνων από την αβεβαιότητα, τάχθηκαν υπέρ της θεσμοθέτησης του δικαιώματος της ευρεσιτεχνίας. Παρόλο όμως που παρατήρησαν και αναγνώρισαν το δυναμικό ρόλο και τη θετική συμβολή του καινοτόμου επιχειρηματία ανέπτυξαν κυρίως τον οργανωτικό ρόλο του, αγνοώντας τις υπόλοιπες πτυχές της δράσης του (δημιουργία νέας αγοράς, νέου προϊόντος).

❖ *Η θεωρία του J. A. Schumpeter για τη δράση του καινοτόμου επιχειρηματία.*

Ο J. A. Schumpeter αποτελεί τον ερευνητή που με το έργο του εδραίωσε τη λειτουργία του καινοτόμου επιχειρηματία στην Οικονομική Επιστήμη. Θεωρώντας ως δεδομένη κινητήρια δύναμη επιχειρηματικής καριέρας το οικονομικό κίνητρο του κέρδους, αντιλαμβάνεται και άλλα σπουδαία κίνητρα που ωθούν το άτομο προς την καριέρα αυτή. Αυτά είναι η επιθυμία διάκρισης, επιτυχίας και εκδήλωσης ενεργητικότητας, ευφυΐας και ανωτερότητας έναντι των άλλων. Ο καινοτόμος επιχειρηματίας κατά τον Schumpeter διαδραματίζει ενεργό ρόλο στις οικονομικές εξελίξεις όχι μόνο όταν εισάγει αχρησιμοποίητους διαθέσιμους πόρους στην παραγωγική διαδικασία, αλλά κυρίως όταν κατορθώνει να συνδυάζει αποτελεσματικότερα και αποδοτικότερα αυτούς που ήδη υπάρχουν. Δεν ταυτίζει επομένως την καινοτομία μόνο με τη χρησιμοποίηση μιας εφεύρεσης, αλλά με την επιτυχή είσοδο μιας νέας και πρωτοποριακής μεθόδου στην παραγωγική διαδικασία(Bardasi, etal, 2007).

Οι καινοτομίες, ως δυναμικό στοιχείο του οικονομικού συστήματος εμφανίζονται σύμφωνα με τον Schumpeter, με τις εξής μορφές(De Bruin, etal, 2006):

- Με την είσοδο στην αγορά ενός νέου ή καλύτερου ποιοτικά αγαθού,
- Με τη χρησιμοποίηση μιας νέας παραγωγικής διαδικασίας ή με την απόκτηση μιας νέας εισροής,
- Με την διάνοιξη μιας νέας αγοράς και
- Με την πραγματοποίηση μιας νέας μορφής και οργάνωσης της επιχείρησης.

Ο Schumpeter αντιλαμβάνεται τον επιχειρηματία ως το δημιουργό του κέρδους, ο οποίος δρα καινοτομώντας. Διαχωρίζοντας τη θέση του από τους κλασσικούς, θεωρεί ότι βασική λειτουργία του καπιταλισμού δεν είναι η ύπαρξη του ελεύθερου ανταγωνισμού, αλλά του ανταγωνισμού που εμφανίζεται με τη μορφή νέων ή βελτιωμένων ποιοτικά προϊόντων, νέων αγορών και νέας τεχνολογίας και που πηγάζει από τη δραστηριότητα του καινοτόμου επιχειρηματία. Αναγνωρίζει το κέρδος, σε αντίθεση με τους μισθούς, ως προσωρινό εισόδημα το οποίο γλιστρά από τα χέρια του επιχειρηματία όταν εκπληρωθεί η επιχειρηματική υπηρεσία δηλαδή όταν διαδοθεί η καινοτομία και αρχίσει ο ανταγωνισμός τιμών και ποσοτήτων. Θεωρεί ότι η προστασία του δικαιώματος της ευρεσιτεχνίας και η σπανιότητα και πολυπλοκότητα της επιχειρηματικότητας ως παραγωγικού συντελεστή, συνθέτουν τους παράγοντες που δικαιολογούν τη δημιουργία βραχυχρόνιου μονοπωλίου και βραχυχρόνιου μονοπωλιακού κέρδους. Ο Schumpeter στη θεωρία για τον καινοτόμο επιχειρηματία, δεν αναγνωρίζει την επιχειρηματικότητα ως τον παθητικό παραγωγικό συντελεστή που αναλαμβάνει τους κινδύνους από την αβεβαιότητα του οικονομικού συστήματος. Αντιθέτως, θεωρεί ως ενεργητική τη συμβολή του καινοτόμου επιχειρηματία στην παραγωγική διαδικασία και την ανάπτυξη της οικονομίας και του αναγνωρίζει την ικανότητα να μετακυλύει τους κινδύνους από την αβεβαιότητα σε άλλους οικονομικούς φορείς (Gupta, etal, 2009).

2.3. Οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

Στο σύγχρονο περιβάλλον του έντονου ανταγωνισμού και της διεθνοποίησης, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) αναγνωρίζονται ως ο κυριότερος μοχλός ανάπτυξης και στήριξης της απασχόλησης σε παγκόσμιο επίπεδο. Αποτελώντας δυναμικό παράγοντα βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, έχουν αποδείξει ότι είναι η ανθεκτικότερη και επικρατέστερη μορφή επιχείρησης στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και της μακροχρόνιας κρίσης, που δραστηριοποιούνται όμως σε ένα όχι και τόσο φιλικό επιχειρηματικό καθεστώς. Επομένως επιτακτική είναι η ανάγκη προώθησης και η διαμόρφωση σταθερών πολιτικών και θεσμικού πλαισίου που ευνοεί την ανταγωνιστικότητα, την καινοτόμα επιχειρηματικότητα και τη γρήγορη ανάπτυξη των ΜΜΕ(DeMartino&Barbato, 2003).

❖ *Τύποι μικρομεσαίων επιχειρήσεων.*

Υπάρχουν διάφοροι τύποι ΜΜΕ, οι οποίοι καλύπτουν ποικίλα πεδία επιχειρηματικής δράσης. Μερικοί απ' αυτού είναι οι επιχειρήσεις λιανικών πωλήσεων, χονδρικών πωλήσεων, παροχής υπηρεσιών και οι μεταποιητικές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή καθορίζονται οι εξής τύποι ΜΜΕ και τα αντίστοιχα όριά τους(Bruni, etal, 2004):

- Επιχειρήσεις Μεσαίου Μεγέθους: Οι επιχειρήσεις αυτές απασχολούν από 50 έως 250 εργαζομένους, πλήρους απασχόλησης, που εργάστηκαν διαρκώς επί ένα χρόνο, έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών που δεν υπερβαίνει τα 40 εκατομμύρια.
- Επιχειρήσεις Μικρού Μεγέθους: Οι επιχειρήσεις αυτές απασχολούν από 10 έως 50 υπαλλήλους και έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών που δεν υπερβαίνει τα 7 εκατομμύρια.
- Επιχειρήσεις πολύ Μικρού Μεγέθους: Οι επιχειρήσεις αυτές απασχολούν μέχρι 10 άτομα προσωπικό (95% των Ελληνικών επιχειρήσεων).

Ο διαχωρισμός των παραπάνω τύπων από την ΕΕ, παρόλο που κρίνεται αναγκαίος για τη χορήγηση των επενδυτικών κινήτρων, δεν είναι κοινά αποδεκτός και από την Τράπεζα της Ελλάδος. Αυτό προκαλεί δυσχέρειες στο χαρακτηρισμό κάποιων επιχειρήσεων που βρίσκονται στα όρια των αντίστοιχων ορισμών ως μικρομεσαίων, με δυσμενείς συνέπειες στην κατανομή κονδυλίων αντίστοιχων επιχορηγούμενων επενδυτικών προγραμμάτων.

❖ *Η ανάγκη διαμόρφωσης ευνοϊκών πολιτικών και σταθερού θεσμικού πλαισίου.*

Η δυναμική, πολυπρόσωπη και πολλά υποσχόμενη παρουσία των ΜΜΕ στη διεθνή οικονομική σκηνή, κινητοποιεί τις κυβερνήσεις αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τη χάραξη μιας κοινής κατεύθυνσης αξιολόγησης προγραμμάτων και πολιτικών, ώστε να αναδεικνύονται και να τελειοποιούνται αυτά που πρέπει να συνεχιστούν. Η προώθηση και ενίσχυση του θεσμού των ΜΜΕ, επιβάλλει ολοκληρωμένη και συντονισμένη οικονομική πολιτική αλλά και διαμόρφωση ενός σταθερού και ευέλικτου στις διεθνείς μεταβολές οικονομικού περιβάλλοντος, που θα ενισχύει την εμπιστοσύνη των επιχειρήσεων και των καταναλωτών. Η οικονομική πολιτική που διαμορφώνει το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον αποτελείται από τους τρεις βασικούς άξονες της νομισματικής, δημοσιονομικής και αναπτυξιακής πολιτικής. Η νομισματική πολιτική ασκείται συγκεντρωτικά από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, με απώτερο στόχο τη διατήρηση σταθερού οικονομικού περιβάλλοντος χωρίς πληθωρισμό, ανεργία και δυσμενείς μεταβολές συναλλαγματικής ισοτιμίας ευρώ έναντι των άλλων βασικών νομισμάτων. Με δεδομένη την αποτελεσματική νομισματική πολιτική, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαμόρφωση της δημοσιονομικής και αναπτυξιακής πολιτικής που ασκούνται αποκεντρωτικά σε εθνικό επίπεδο και επηρεάζουν σημαντικά το εγχώριο μακροοικονομικό περιβάλλον και την ανταγωνιστικότητα της κάθε χώρας (Gurta, et al, 2009).

Στα πλαίσια λοιπόν της παγκοσμιοποίησης και της ενοποίησης των αγορών για την ενίσχυση και προώθηση των ΜΜΕ απαιτείται η υλοποίηση ενός συνόλου πολιτικών.

- Συντονισμός δημοσιονομικής, διαρθρωτικής και αναπτυξιακής πολιτικής με κατεύθυνση το σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον, ώστε να ευνοηθούν η ανταγωνιστικότητα, η παραγωγικότητα, το διεθνές εμπόριο και οι επενδύσεις.
- Αξιοκρατική εφαρμογή των κανόνων και της νομοθεσίας, περιορισμό της γραφειοκρατίας καθώς και διαφανή φορολογικά συστήματα.
- Γεφύρωση χάσματος μεταξύ ερευνητικών εργαστηρίων και αγοράς, διάδοση των νέων τεχνολογιών και ενθάρρυνση χρησιμοποίησης καινοτομιών.
- Αποδοτικά και καλά σχεδιασμένα προγράμματα στήριξης και ανάπτυξης καινοτόμων ΜΜΕ.
- Μείωση των εμποδίων πρόσβασης των ΜΜΕ στην εγχώρια και παγκόσμια αγορά.
- Κινητοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού μέσω της ένταξης της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος στους νέους, την προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας και τη στήριξη των μειονεκτούντων ομάδων (DeMartino&Barbato, 2003).

2.4. Η επιχειρηματικότητα και η καινοτομία για τις ΜΜΕ

- ❖ *Η ίδρυση νέων καινοτόμων μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσω της προώθησης της επιχειρηματικότητας.*

Στις μέρες μας, το ενδιαφέρον των αναπτυγμένων χωρών συγκεντρώνεται στα θετικά οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα των δυναμικών ΜΜΕ επιχειρήσεων. Η ανάγκη τόνωσης και ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας, ως αναντικατάστατος

παραγωγικός συντελεστής και αναπόσπαστος παράγοντας οικονομικής ευημερίας, παρουσιάζεται τόσο έντονα όσο ποτέ άλλοτε. Η ίδρυση νέων επιχειρήσεων που παρουσιάζουν το προφίλ μιας καινοτόμας επιχειρηματικής δραστηριότητας και κάνουν χρήση υψηλής τεχνολογίας και νέων αποδοτικότερων μεθόδων παραγωγής συμβάλλουν στη μακροχρόνια αύξηση της απασχόλησης και της παραγωγικότητας του συνόλου της οικονομίας(Bruni, etal, 2004).

Η προώθηση της επιχειρηματικότητας στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων και στην ανάπτυξη των υφιστάμενων επιχειρήσεων, απαιτεί ένα ευρύ φάσμα συντονισμένων και υγιών οικονομικών πολιτικών. Αυτό περιλαμβάνει αρχικά δημοσιονομική και νομισματική πολιτική στραμμένες στη διαμόρφωση σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος, ανθεκτικού στις διεθνείς πιέσεις και μεταβολές. Επίσης, διαρθρωτικά μέτρα που αφορούν στην αγορά εργασίας, τη φορολογία και τον ανταγωνισμό, πρέπει να λαμβάνονται με γνώμονα τη συνεχή στήριξη των μικρών επιχειρήσεων. Όσο αφορά τις διοικητικές διαδικασίες εισόδου και εξόδου των επιχειρήσεων, είναι αναγκαίο να απλουστευτούν και να αναθεωρηθούν καθώς και τα διάφορα ρυθμιστικά βάρη που επιβαρύνουν δυσανάλογα τις ΜΜΕ και πλήττουν την επιχειρηματική δραστηριότητα να διατηρηθούν σε χαμηλά επίπεδα. Είναι γεγονός ότι η επιχειρηματική πρωτοβουλία αναστέλλεται πολλές φορές από το σχηματισμό ομάδων επιχειρήσεων που εκμεταλλεύονται την οικονομική και πολιτική τους δύναμη, αποτελώντας εμπόδιο στην είσοδο νέων επιχειρηματιών(Gupta, etal, 2009).

Οι κυβερνητικοί φορείς πρέπει να είναι σε θέση πέρα από τη διαμόρφωση πολιτικών στήριξης να μπορούν να επηρεάζουν το γενικότερο επιχειρηματικό περιβάλλον και να επεμβαίνουν δημιουργικά και αποτελεσματικά στην περίπτωση αποτυχίας των αγορών και περιορισμού της εξέλιξης των μικρών, καινοτόμων επιχειρήσεων. Η συμβολή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας για την προώθηση της απασχόλησης των μειονεκτικών πληθυσμιακών ομάδων και την καταπολέμηση της φτώχειας έχει αναγνωριστεί και η εξασφάλιση μεγαλύτερης οικονομικής αποδοτικότητας επιβάλλει το συντονισμό των προγραμμάτων που απευθύνονται στις ομάδες αυτές και την εναρμόνιση οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Η προώθηση της επιχειρηματικότητας και της ίδρυσης νέων ΜΜΕ συμβάλλουν στην αύξηση της απασχόλησης και της παραγωγικότητας. Οι νέες επιχειρήσεις αν και αντιμετωπίζουν σκληρό και αθέμιτο αρκετές φορές ανταγωνισμό, κατορθώνουν επιδεικνύοντας υψηλό επίπεδο καινοτομίας, δεξιοτήτων και τεχνολογίας αφενός να εδραιώσουν τη θέση τους στο ευρύτερο επιχειρηματικό περιβάλλον και αφετέρου να αποτελέσουν πηγή νέων αποτελεσματικότερων παραγωγικών διαδικασιών και ποιοτικότερων αγαθών. Τα τελευταία χρόνια, εμπειρικές μελέτες του ΟΟΣΑ καταγράφουν αυξημένη κινητικότητα εισόδου και εξόδου επιχειρήσεων, αφού οι λιγότερο παραγωγικές μονάδες αδυνατούν να προσαρμοστούν στη δυναμική της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης οικονομίας με αποτέλεσμα να συρρικνώνονται ή να αποχωρούν από τον κλάδο. Στο προσκήνιο εμφανίζονται νέες επιχειρήσεις με δημιουργικότερο συνδυασμό παραγωγικών συντελεστών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που παρουσιάζουν γοργό ρυθμό μεγέθυνσης και ευημερίας, δημιουργώντας ταυτόχρονα νέες θέσεις εργασίας. Αν και βραχυχρόνια παρατηρείται αυξημένο ποσοστό εισόδου και εξόδου επιχειρήσεων με επιπτώσεις στο τομέα της απασχόλησης, μακροχρόνια αποδεικνύεται αύξηση της παραγωγικότητας μέσω της μεταφοράς εισροών σε αποδοτικότερες παραγωγικές διαδικασίες και συνεχή αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου (Scherer, et al, 1990).

Η ενίσχυση επομένως του θεσμού των ΜΜΕ προϋποθέτει εξασφάλιση σταθερών μακροοικονομικών συνθηκών και πλαισίου στήριξης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, περιορισμό και απλούστευση των διοικητικών διατάξεων και του κόστους που επιβαρύνουν δυσανάλογα τις ΜΜΕ και ταυτόχρονα προώθηση μιας διαδικασίας συστηματικής αξιολόγησης, ώστε να εξασφαλίζεται ότι τα προγράμματα υπέρ των ΜΜΕ και της επιχειρηματικότητας είναι οικονομικά αποδοτικά και αποφέρουν αποτελέσματα.

- ❖ *Η αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος ως βασικός προσανατολισμός της πολιτικής προώθησης της επιχειρηματικότητας.*

Η επιχειρηματικότητα συνδυάζοντας το τρίπτυχο δημιουργικότητα, καινοτομία και ανάληψη κινδύνου, αποτελεί βασική μέθοδο ανάπτυξης οικονομικής δραστηριότητας.

Δεδομένου ότι τα γνωστικά εφόδια και η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού αποτελούν βασικούς υποστηρικτικούς παράγοντες ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας, η προώθηση επιχειρηματικής κουλτούρας και αντίληψης μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη προτεραιότητα στο πρόγραμμα των κυβερνήσεων. Η εκπαίδευση σε θέματα επιχειρηματικότητας και η διαμόρφωση επιχειρηματικής συμπεριφοράς δείχνουν να επηρεάζουν θετικά την κερδοφορία και την κινητικότητα των ΜΜΕ. Το μέγεθος μιας επιχείρησης, η δικτύωσή της, η καινοτομία σε προϊόντα, μεθόδους παραγωγής, διοίκησης και διανομής, η εδραίωσή της πάνω στην κάλυψη επαρκούς εγχώριας ζήτησης και η εξωστρέφεια της αποτελούν μερικούς από τους σημαντικότερους παράγοντες που πρέπει να χαρακτηρίζουν μια επιχείρηση προκειμένου αυτή να ενταχθεί επιτυχώς στο διεθνοποιημένο οικονομικό περιβάλλον. Παράλληλα όμως με αυτούς επισημαίνονται και ορισμένοι άλλοι που συνδέονται άμεσα με την εκπαίδευση και τη νέα γνώση. Η χρήση εξειδικευμένου προσωπικού, η διοίκηση μιας επιχείρησης με σύγχρονες τεχνικές και εργαλεία management, αλλά και η χρήση της τεχνολογίας και συγκεκριμένα της πληροφορικής αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία εδραίωσης και δυναμικής εμφάνισης μιας επιχείρησης στο διεθνές οικονομικό στερέωμα (Morris, et al, 2006).

Η ενίσχυση της εκπαίδευσης αποτελεί βασικό παράγοντα μακροοικονομικής ανάπτυξης και σταθερότητας. Οι διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας απαιτούν συνεχιζόμενη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες για εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες. Η εικόνα που παρουσιάζουν σήμερα οι ΜΜΕ κατά την πλειοψηφία τους είναι αδυναμία απορρόφησης νέας γνώσης, αξιοποίησης νέας τεχνολογίας και ενσωμάτωσης νέων μεθόδων οργάνωσης βασισμένες στο κεφάλαιο γνώσεων των στελεχών και των εργαζομένων τους. Παρόλο που έχει αναγνωριστεί ο μείζων ρόλος της εκπαίδευσης στην προώθηση επιχειρηματικών αξιών και αντιλήψεων και ποικίλες πρωτοβουλίες αναλαμβάνονται προς αυτή την κατεύθυνση, πολλές είναι οι αντιξοότητες και οι στερήσεις που παραμένουν και χαρακτηρίζουν τον τομέα αυτόν. Η Ελλάδα παρουσιάζει μειωμένες δαπάνες για την εκπαίδευση ως ποσοστό του ΑΕΠ και έλλειψη συντονισμού μακροπρόθεσμου οικονομικού σχεδιασμού και εκπαιδευτικών

προγραμμάτων. Επιτακτική επομένως κρίνεται η βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης, η αύξηση των δαπανών για την παιδεία και η μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητάς τους, η προσαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις απαιτήσεις της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και η ενσωμάτωση της επιχειρηματικότητας σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, προκειμένου να ευνοηθούν και να εκσυγχρονιστούν οι ΜΜΕ(Orhan&Scott, 2001).

Η οικονομική δραστηριότητα πρέπει να αναπροσανατολιστεί προς την κατεύθυνση της μανθάνουσας οικονομίας μέσω στενής συνεργασίας κρατικών υπηρεσιών, κοινωνικών φορέων και ιδιωτικού τομέα. Από διάφορες έρευνες έχει προκύψει ότι η τυπική εκπαίδευση και το σύστημα κατάρτισης δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των σύγχρονων αναγκών και νέων προτεραιοτήτων της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και παράλληλα οι πολιτικές στήριξης των ΜΜΕ, που αναζητούν νέους προσανατολισμούς και αποτελεσματική αξιοποίηση των προσφερόμενων κινήτρων και χρηματοδοτήσεων, δεν έχουν αναπτυχθεί ικανοποιητικά. Η ένταξη, επομένως της διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, η αναζήτηση σύγχρονων και υψηλού επιπέδου γνώσεων αλλά και η εφαρμογή συλλογικής συμπεριφοράς και λειτουργίας κρατικών θεσμών, ιδιωτικών φορέων και κοινωνικών ομάδων αποτελούν δραστηριότητες που είναι ικανές να παράγουν γνώση και να προωθήσουν την ανταγωνιστικότητα και αποδοτικότητα όχι μόνο των ΜΜΕ αλλά και του συνόλου της οικονομίας(Brandstätter, 1997).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

3.1. Παγκόσμια και Ευρωπαϊκή Οικονομία

Γενικά τα τελευταία χρόνια και με ελάχιστες εξαιρέσεις που αφορούν κυρίως την τριετία από 2009-2011, όπου παρατηρήθηκε κάμψη αλλά και μικρή ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας, ο ρυθμός ανάπτυξης της άρχισε και πάλι να εμφανίζει πτωτικές τάσεις, οι οποίες δυστυχώς εξακολουθούν να διατηρούνται.

Παρόλο που οι οικονομίες ανά τον κόσμο, θα έπρεπε να αναπτύσσονται και να εξελίσσονται παράλληλα με τις κοινωνίες, σπουδαία οικονομική ανάκαμψη δεν μπορεί να αναμένεται, τουλάχιστον για τα έτη που θα ακολουθήσουν άμεσα, μιας και όλοι οι παράγοντες που οδήγησαν στην ύφεση, λόγω της έλλειψης υποδομών, θα πρέπει σταδιακά να εξαλειφθούν. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα τα τελευταία χρόνια παραπαίει, με αποτέλεσμα η όποια ανάπτυξη, έστω και μικρή, εμφανιστεί στα δεδομένα της χώρας, να είναι τόσο αδύναμη ώστε δυστυχώς η υπέρβαση της κρίσης να είναι ακόμη αδύνατη (Hisrich&Brush, 1984).

Είναι παγκόσμιο γεγονός επίσης, ότι οι κλάδοι που θα μπορούσαν να δώσουν μια επιπλέον άνθηση στην οικονομία, όπως η βιομηχανία ή ακόμη και οι βιοτεχνίες, αφουγγραζόμενοι τις συνθήκες και την σοβαρή μείωση των οικονομικών εισροών στα ταμεία τους, μεταφέρουν τις δραστηριότητες τους σε χώρες όπου, το κόστος της εργασίας είναι αρκετά μικρότερο, έτσι ώστε να μπορούν να προσλάβουν ακόμη περισσότερα άτομα για να ενισχύσουν την παραγωγική τους διαδικασία, μειώνοντας παράλληλα τις οικονομικές εκροές ως προς αυτή την κατεύθυνση. Κάτι τέτοιο, όχι μόνο πλήττει σοβαρά την εγχώρια και κατ' επέκταση την παγκόσμια οικονομία, αλλά και δημιουργεί νέες «στρατιές» ανέργων. Φυσικά βέβαια, από την διαδικασία αυτή δεν βγαίνουν ούτε οι επιχειρήσεις αλώβητες, καθώς οι περισσότερες περιοχές με χαμηλό ημερομίσθιο, συνεπάγονται και χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, και συνεπώς

χαμηλότερη εξειδίκευση και γνώσεις που θα μπορέσει ο εργαζόμενος να αποδώσει στην επιχείρηση(DeMartino&Barbato, 2003).

Αξίζει να αναφέρουμε ότι η οικονομική κρίση και η συνέπειες της που αντιμετωπίζουμε ως έθνος αλλά και ως κράτος – μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ξεκίνησε από την κρίση στον χρηματοπιστωτικό τομέα των Η.Π.Α., επηρεάζοντας όμως παραδόξως περισσότερο την Ευρώπη παρά την ίδια την Αμερική. Έτσι πλέον για την αντιμετώπιση της κρίσης και της ανεργίας η κυβέρνηση επιβάλλει την δημοσιονομική περιστολή. Κάτι τέτοιο μπορεί από την μία να προκαλέσει μείωση του ρυθμού ανάπτυξης, από την άλλη όμως μειώνει και το έλλειμμα αυξάνοντας τους δημοσιονομικούς δείκτες.

Αν και σε γενικές γραμμές οι χώρες που βρίσκονται εκτός της Ευρωζώνης, δείχνουν να ανακάμπτουν τουλάχιστον οικονομικά, οι χώρες εντός της εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν τα τεράστια προβλήματα, που προκαλούν στην συνέχεια οικονομική αστάθεια και αβεβαιότητα και τεράστια ποσοστά ανεργίας, που θα δούμε και σε επόμενα κεφάλαια(Morris, etal, 2006).

Δυστυχώς, είναι πλέον σύνηθες ότι η αστάθεια της οικονομίας, μπορεί να εμφανίσει νέες κρίσεις χρέους, μιας και οι χώρες πλέον πλήττονται σοβαρά από δημοσιονομικά προβλήματα. Επομένως, η ανάπτυξη σε ουσιαστικό επίπεδο δεν είναι κάτι που μπορεί κανείς να ανίχνευση στον ορίζοντα. Ταυτόχρονα με όλα αυτά, όχι μόνο παρατηρείτε αύξηση στην ανεργία, αλλά και μείωση της κατανάλωσης αλλά και των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου που θα μπορούσαν να δώσουν μια επιπλέον ώθηση για ανάπτυξη και εξέλιξη. Όπως φαίνεται, η οικονομία στην Ευρώπη θα συνεχίσει να κινείται σε πολύ χαμηλά επίπεδα, μέχρι τουλάχιστον να δοθεί η απαραίτητη ώθηση για ανάπτυξη(DeMartino&Barbato, 2003).

Επίσης, τα τελευταία χρόνια στην χώρα μας, παρατηρείται αύξηση του πληθωρισμού παράλληλα με την σταδιακή αλλά αρκετά μικρότερη αύξηση του δημοσίου χρέους. Ταυτόχρονα, στην χώρα μας αλλά και στην Πορτογαλία, παρατηρήθηκε αρνητική

μεταβολή του Α.Ε.Π. ενώ και άλλες χώρες της Ευρώπης, βρίσκονται στην τροχιά της οικονομικής ύφεσης, όπως για παράδειγμα η Ισπανία και η Ουγγαρία (ΕΛ.ΣΤΑΤ).

Λόγω των προαναφερθέντων, η ανεργία όχι μόνο παραμένει σταθερή, λόγω της συνεχούς διατήρησης των ατόμων που βρίσκονται εγγεγραμμένοι στα μητρώα ανεργίας του Ο.Α.Ε.Δ., αλλά συνεχώς αυξάνεται, πλήττοντας τις γυναίκες αλλά και τους νέους από 18 έως 34 ετών. Η συνεχής παραμονή στα μητρώα ανέργων, τους καθιστά ως μακροχρόνια άνεργους. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας, είναι πλέον τα άτομα να νοιώθουν άπραγα, να βλέπουν τις δεξιότητες τους να απαξιώνονται και να ευτελίζονται, να οδηγούνται στην απελπισία, γεγονός που επηρεάζει την ψυχολογία ως προς την εύρεση νέας εργασίας, μιας και δεν θέτουν υψηλά κριτήρια, και αποτελούν ελκυστική επιλογή για τους εργοδότες. Κάτι τέτοιο όμως, δεν επηρεάζει μόνο τους άνεργους, αλλά και την γενικότερη οικονομία μιας και με την συνέχιση αυτής της πρακτικής, η επιχείρηση χάνει και ένα κομμάτι της ανταγωνιστικότητας της που θα μπορούσε να αποδώσει στην εγχώρια κοινότητα προκειμένου να γίνει περισσότερο ανταγωνιστική και διεθνώς.

3.2. Ύφεση και Δημοσιονομικές Εξελίξεις στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα οι κυβερνήσεις των τελευταίων χρόνων εφάρμοσαν μια οικονομική πολιτική η οποία σκοπό είχε να περιορίσει το δημοσιονομικό έλλειμμα και παράλληλα να επιτύχει πρωτογενές πλεόνασμα και να αυξηθεί το Α.Ε.Π. σε σχέση με το δημόσιο χρέος. Επίσης επιδιώχτηκε αύξηση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας. Όλα αυτά είχαν μικρότερη επιτυχία από την αναμενόμενη λόγω των αργών ρυθμών στις επιβαλλόμενες μεταρρυθμίσεις.

Η ύφεση που ξεκίνησε μετά το 2008 και κορυφώθηκε το 2012 που ήταν έτος πολλών δυσμενών εξελίξεων για την Ελλάδα, αφού όλα τα οικονομικά μεγέθη επιδεινώθηκαν ραγδαία και η επιδείνωση αυτή προστέθηκε στην βεβαρυμμένη κατάσταση της

οικονομίας, δημιουργώντας έτσι ένα ασφυκτικό περιβάλλον για όλες τις οικονομικές δραστηριότητες(Gupta, etal, 2009).

Η βαθιά αυτή ύφεση στην οποία περιήλθε η χώρα, είχε σαν αποτέλεσμα την μεγάλη αύξηση της ανεργίας και ως εκ τούτου την υποβάθμιση της οικονομικής και κοινωνικής ζωής των πολιτών. Αφού λοιπόν οι δημοσιονομικές εξελίξεις δεν ήταν οι αναμενόμενες, αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να αναπροσαρμόζονται οι στόχοι με την λήψη και νέων μέτρων που πολλές φορές επιδείνωναν την ήδη υπάρχουσα κατάσταση.

Η οικονομική προσαρμογή καθοριζόταν από το πρώτο μνημόνιο που αναπροσαρμόστηκε με το μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2013 – 2016, το οποίο συνοδευόταν από το δεύτερο μνημόνιο και νέα δανειακή σύμβαση που περιλάμβανε αναδιάρθρωση δημόσιου χρέους με την ανταλλαγή ομολόγων και με βάση τους όρους συμμετοχής του Ιδιωτικού Τομέα (P.S.I.). Το χρέος δεν ήταν πλέον διαχειρίσιμο και αυτό οδήγησε στην αναδιάρθρωση της διαδικασίας του P.S.I. Προς το τέλος του πρώτου εξαμήνου του 2013 η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο απεφάνθησαν ότι η κατάσταση δεν αποκλιμακώνεται και το χρέος δεν είναι εξυπηρετήσιμο και έτσι κρίθηκε αναγκαία η μείωση του (κούρεμα).

Αυτό, παρά τα θετικά αποτελέσματα που είχε όσον αφορά τα επίπεδα του χρέους, θα δημιουργούσε αρνητικά αποτελέσματα στα ασφαλιστικά ταμεία αλλά και σε φορείς και ιδιώτες που κατέχουν κουρεμένα ομόλογα και παράλληλα θα οδηγούσε στην ανάγκη ενίσχυσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας που θα επιτυχανόταν με νέες καινοτόμες επενδύσεις υψηλής προστιθέμενης αξίας και με αναδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού, λανθασμένα επιχειρείται με μείωση των εισοδημάτων που έχει σαν συνεπείς την πτώση της ζήτησης, την μείωση της παραγωγής και τελικά στην μείωση των τιμών των προϊόντων και των υπηρεσιών που θα τα κάνει ανταγωνιστικά έναντι των υπολοίπων(Gupta, etal, 2009).

Όλες αυτές οι εξελίξεις δείχνουν ότι και εδώ η πολιτική που εφαρμόστηκε δεν επέτυχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η μείωση των εξαγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών κατά το 2012 είναι εμφανής συγκρινόμενη με εξαγωγές προηγούμενων ετών. Η κάθετη πτώση των επενδύσεων για την Ελλάδα σημαίνει την μείωση και απαξίωση της παραγωγικής δυνατότητας. Η αποεπένδυση οδηγεί σε ένα οικονομικό περιβάλλον που έχει σαν αποτέλεσμα την υποβάθμιση του τελικού προϊόντος και τη αδυναμία παραγωγικής ανταπόκρισης στις απαιτήσεις της παγκόσμιας ζήτησης.

Με αυτόν τον τρόπο η χώρα εξομοιώνεται με άλλες χώρες που είναι τεχνολογικά, παραγωγικά, κοινωνικά και οικονομικά πολύ λιγότερο ανεπτυγμένες. Το οικονομικό περιβάλλον της Ελλάδας, παραμένει ασταθές, αφού η ασκούμενη πολιτική επηρεάζει αρνητικά και το τωρινό αλλά και το μελλοντικό Α.Ε.Π. και οδηγεί σε μια μη ανταγωνιστική οικονομία. Και ενώ το 2011, έδειξε μια εικόνα σταθεροποίησης, αυτή μάλλον ήταν πρόσκαιρη, γιατί το 2012 αποδείχθηκε έτος ύφεσης και οικονομικής αντίφασης σε σχέση με τα οικονομικά αποτελέσματα.

Το συμπέρασμα που εξάγεται λοιπόν είναι ότι η οικονομική κρίση και οι μεταβολές που έφερε στις Ευρωπαϊκές οικονομίες, έβαλαν σε κίνδυνο την Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Τα αίτια αυτής της κρίσης και των κινδύνων της είναι οι δημοσιονομικές ανισορροπίες πολλών κρατών – μελών της, στα οποία τα προγράμματα προσαρμογής που εφαρμόζονται δημιουργούν πλέον αβέβαιο περιβάλλον για την Ευρωζώνη και καταβαρυνώνουν την βασική της αρχή που είναι η κοινωνική και οικονομική συνοχή των κρατών – μελών της.

3.3. Προσδιοριστικοί Παράγοντες Της Απασχόλησης

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της απασχόλησης εντοπίζονται τόσο σε μακρο όσο και σε μικρο επίπεδο. Σαν παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την οικονομική συγκυρία η οποία επηρεάζει αρνητικά ή θετικά την απασχόληση. Συμπερασματικά

μπορούμε να πούμε ότι οι πολιτικές απασχόλησης στρέφονται είτε προς τον επηρεασμό μικροοικονομικών παραγόντων, είτε μακροοικονομικών.

Κατά την περίοδο της κρίσης το ενδιαφέρον για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας έχει επικεντρωθεί στο κόστος εργασίας και αυτό ως ένα βαθμό οφείλεται στην επικράτηση ότι ο σημαντικότερος προσδιοριστικός παράγοντας της ζήτησης εργασίας είναι ο πραγματικός μισθός. Εξ ορισμού ο πραγματικός μισθός συνδέεται αρνητικά με τη ζήτηση εργασίας μιας επιχείρησης. Αυτό μεταφράζεται στο το ότι η επιχείρηση είναι αυτή που θα αποφασίσει σχετικά με την ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών που θα χρησιμοποιήσει στην ανάλυση κόστους - οφέλους, αφού για κάθε ενέργειά της θα έχει μεν όφελος, αλλά θα έχει και κόστος (Cowling & Taylor, 2001).

Για να προσλάβει έναν εργαζόμενο η επιχείρηση, θα πρέπει να κάνει προγραμματισμό σχετικά με το όφελός της και το κόστος που αναλαμβάνει να πληρώνει γι αυτόν. Αν το όφελός της είναι μεγαλύτερο από το κόστος, δηλαδή τον πραγματικό μισθό, τότε θα προσλάβει τον εργαζόμενο γιατί με αυτή την κίνηση αυξάνει τα κέρδη της, ενώ είναι γεγονός πως θα συνεχίσει να προσλαμβάνει εργαζόμενους μέχρι το σημείο όπου το οριακό της όφελος θα έχει εξισωθεί με το οριακό της κόστος.

Η παραπάνω υπόθεση, πως η ζήτηση εργασίας της επιχείρησης εξαρτάται από τις μεταβολές του πραγματικού μισθού έχει αμφισβητηθεί έντονα, αφού πιθανόν να ισχύει στην περίπτωση της ανειδίκευτης εργασίας, όπου η αύξηση του πραγματικού μισθού του ανειδίκευτου εργαζομένου να οδηγηθεί στην υποκατάστασή του από την τεχνολογική εξέλιξη. Δεν είναι το ίδιο όμως με την περίπτωση ενός ειδικευμένου αφού η υποκατάσταση του δεν είναι εύκολη υπόθεση όσο και αν αυξάνεται ο πραγματικός μισθός (Morris, et al, 2006).

Οικονομολόγοι που ασχολούνται με την ανάλυση και την μικροοικονομία υποστηρίζουν ότι η υποκατάσταση ή όχι ανάμεσα σε διάφορες ομάδες εργαζομένων εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, εκτός του ύψους του μισθού, παράγοντες όπως

το κόστος που καλείται να πληρώσει η επιχείρηση για την πρόσληψη, το μισθό και την εκπαίδευση του εργαζόμενου και η παραγωγικότητα εργασίας. Πολλοί υποστηρίζουν ότι για τον καθορισμό της αμοιβής δεν πρέπει να λαμβάνεται υπ όψη μόνο η προσφερόμενη ποσότητα εργασίας εκ μέρους του υπαλλήλου, αλλά και η ποιότητά της όπως αυτή προσδιορίζεται από την ένταση της εργασίας, την παραγωγικότητα και άλλα. Έτσι εάν έχουμε μείωση μισθού θα έχουμε και αύξηση της ζήτησης εργασίας σε άτομα με χαμηλή παραγωγικότητα με αποτέλεσμα να παραμένει ίδιο το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Το μοναδιαίο κόστος εργασίας προκύπτει αν διαιρέσουμε το ύψος τους μισθού με την παραγωγικότητα. Από τη στιγμή που θα υπάρξει μείωση του μισθού, θα υπάρξει και ίση μείωση της παραγωγικότητας, άρα το μοναδιαίο κόστος εργασίας θα παραμείνει αμετάβλητο. Αν υποθέσουμε ότι η ζήτηση εργασίας εξαρτάται από το μοναδιαίο κόστος εργασίας και όχι από την αμοιβή, τότε δεν υπάρχει κανένας λόγος να αυξηθεί ο αριθμός των απασχολούμενων των οποίων η παραγωγή κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα, άρα έχουμε ανεργία που δεν μπορεί να μειωθεί μέσω της πρόσληψης σε εταιρείες και επιχειρήσεις (Bruni, etal, 2004).

Η δαπάνη μιας επιχείρησης για την πρόσληψη, την ένταξη και την εκπαίδευση ενός εργαζομένου είναι εξίσου σημαντικός παράγοντας, αφού από τη στιγμή που προσλαμβάνεται ένα άτομο, η επιχείρηση επενδύει πάνω του βελτιώνοντας ταυτόχρονα το επίπεδο των γνώσεών του και των δεξιοτήτων του. Με απλά λόγια η επιχείρηση έχει αυξημένο κόστος λόγω των μηνιαίων εξόδων που καλείται να πληρώσει ή ακόμα και το κόστος αντικατάστασής του σε περίπτωση απόλυσης ή παραίτησής του, οπότε έχει συμφέρον να κρατήσει τον εργαζόμενο, κάτι που βοηθάει και την κοινωνία, αφού ένας άνεργος γίνεται εργαζόμενος και μειώνονται με αυτόν τον τρόπο τα επίπεδα μη-απασχόλησης στην χώρα (DeMartino&Barbato, 2003).

Συνήθως οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα όταν πραγματοποιούν πρόσληψη καταβάλλουν μισθό χαμηλότερο της οριακής παραγωγικότητας του ατόμου και αυτό οφείλεται στο ότι η επιχείρηση θα δαπανήσει ένα συγκεκριμένο ποσό για την εξειδίκευση του με σκοπό της βελτίωση της ποιότητας του ανθρωπίνου κεφαλαίου και δυναμικού. Στη συνέχεια ο εργαζόμενος, όσο μεγαλύτερος γίνεται σε ηλικία και αποκτά περισσότερη εμπειρία, η επιχείρηση του καταβάλλει μισθό ο οποίος είναι υψηλότερος της οριακής

του παραγωγικότητας. Στο εξωτερικό αντίθετα έχει επικρατήσει η αντίληψη ότι ο εργαζόμενος αν είναι ιδιαίτερα παραγωγικός πρέπει να αμείβεται καλά ώστε να παραμείνει στην επιχείρηση και να μην μεταπηδήσει σε κάποια άλλη ανταγωνιστική.

Γενικά και συμπερασματικά θα λέγαμε πως η ζήτηση εργασίας άρα και η μείωση της ανεργίας επηρεάζεται από προσδιοριστικούς παράγοντες που αφορούν την ενεργό ζήτηση, τη σχέση μισθού και παραγωγικότητας και τον ανταγωνισμό σε διεθνές επίπεδο και για χώρες που έχουν κόστος εργασίας μικρότερο της δικής μας. Η γενικευμένη μείωση του κόστους εργασίας, δηλαδή η μείωση των μισθών, μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της ενεργούς ζήτησης και κατ'επέκταση μείωση της ζήτησης εργασίας και της απασχόλησης. Τέλος, το μοναδιαίο κόστος εργασίας που επηρεάζει την ίδια τη ζήτηση εργασίας το οποίο προκύπτει από την αμοιβή και την παραγωγικότητα (Cowling & Taylor, 2001).

Η πολιτική απασχόλησης είναι προσανατολισμένη στην επιστήμη της μικροοικονομίας κατά κύριο λόγο με σκοπό τη μείωση του κόστους εργασίας και της αύξησης της ζήτησης.

3.4. Οι Πολιτικές Απασχόλησης – Μετρό Πρόβλεψης κατά της Ανεργίας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση λόγω της διατήρησης της ανεργίας σε πολύ υψηλά επίπεδα, προσπαθεί να συντονίσει τις ενέργειές της με αυτές των κρατών-μελών της ώστε να την καταπολεμήσει. Μέχρι όμως να γίνει αυτός ο συντονισμός, Ευρωπαϊκή Επιτροπή προωθούσε κοινή οικονομική αλλά όχι κοινή κοινωνική πολιτική. Με την συνθήκη του Άμστερνταμ αλλά και με την Σύνοδο του Λουξεμβούργου, τέθηκαν συγκεκριμένοι ποιοτικοί και ποσοτικοί στόχοι για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών-μελών, ενώ έγινε πιο ξεκάθαρη η Ευρωπαϊκή στρατηγική απέναντι στην παγκόσμια οικονομία. Φυσικά δεν αφαιρέθηκε από τις εθνικές κυβερνήσεις η αρμοδιότητα να ασκούν εθνική πολιτική, απλά υπήρξε δέσμευση για συντονισμένη δράση με στόχο την προώθηση της απασχόλησης και της καταπολέμησης του φαινομένου της ανεργίας.

Αυτή η συντονισμένη δράση των κρατών-μελών εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Απασχόλησης στη βάση του οποίου υπάρχουν γενικές πολιτικές κατευθύνσεις, δηλαδή οι λεγόμενοι πυλώνες. Στους πυλώνες υπάρχουν συγκεκριμένες δράσεις και ενέργειες που ονομάζονται κατευθυντήριες γραμμές. Τα κράτη-μέλη λοιπόν δεσμεύονται για την προσαρμογή, την εξειδίκευση και την μεταφορά των κατευθυντήριων γραμμών στις πολιτικές τους που σχετίζονται με την απασχόληση και την ανεργία. Σύμφωνα με αυτά, η κάθε χώρα εκπονεί ένα ετήσιο σχέδιο δράσης ενταγμένο στο προαναφερόμενο πλαίσιο, δηλαδή το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση(De Bruin, etal, 2006).

Οι τέσσερις πυλώνες δράσεις διαμορφώθηκαν στη σύνοδο του Λουξεμβούργου και έκτοτε παραμένουν ίδιοι και είναι οι εξής(Gurta, etal, 2009):

- Η **Απασχολησιμότητα** η οποία περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες που στοχεύουν στη βελτίωση της ικανότητας του ατόμου για ένταξη ή και επανένταξη στην αγορά εργασίας.
- Η **Επιχειρηματικότητα** η οποία περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ενέργειες που αποσκοπούν στην ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος και κατ επέκταση στη δημιουργία καλύτερων και περισσότερων θέσεων εργασίας.
- Η **Προσαρμοστικότητα** η οποία περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ενέργειες που αποσκοπούν στην βελτίωση της ικανότητας προσαρμογής των εργαζομένων καθώς και των επιχειρήσεων.
- Η **Ισότητα Ευκαιριών** η οποία περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ενέργειες που αποσκοπούν στην δημιουργία ίσων ευκαιριών στους άνδρες και στις γυναίκες στην αγορά εργασίας.

Συμπερασματικά παρατηρούμε ότι ένας από τους βασικούς στόχους είναι να δοθούν οι δυνατότητες στον επιχειρηματία να προσαρμοστεί και να αναπτύξει περισσότερο τις επιχειρηματικές δράσεις του και στον άνεργο να ενταχθεί-επανενταχθεί καλύτερα, γρηγορότερα και ευκολότερα στην αγορά εργασίας(Υπουργείο Ανάπτυξης, 2007).

3.5. Η Επαγγελματική Ένταξη

Η έννοια της επαγγελματικής ένταξης αναφέρεται κατά κύριο λόγο στις πολιτικές που στοχεύουν, στην ένταξη στην αγορά εργασίας των νέων από τη μία πλευρά και από την άλλη των ατόμων που ανήκουν σε περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες και αντιμετωπίζουν εκτός από προβλήματα επαγγελματικής, και προβλήματα κοινωνικής ένταξης. Αυτή η έννοια χρησιμεύει ως νοητικό πλαίσιο για τις πολιτικές καταπολέμησης της ίδιας της ανεργίας αρχικά καθώς και του επαγγελματικού και κοινωνικού αποκλεισμού ορισμένων κοινωνικών ομάδων(Fischer, etal, 1993).

Ο στόχος της επαγγελματικής ένταξης επιτυγχάνεται μέσα από την απόκτηση εργασίας καθώς και κατάλληλης κατάρτισης η οποία θα διευκολύνει την ένταξη στην αγορά εργασίας. Υπάρχει δηλαδή η αναγκαιότητα διαμόρφωσης μιας πολιτικής επαγγελματικής ένταξης είτε αυτή ανάγεται στο γενικότερο πρόβλημα της ανεργίας, είτε στο ίδιο το άτομο και στις ελλείψεις του, όσον αφορά τα επαγγελματικά του προσόντα(Hisrichz&Brush, 1987).

Ενώ η ενασχόληση με τα προβλήματα επαγγελματικής ένταξης των νέων ξεκίνησε από πολύ παλιά, η ευαισθητοποίηση για την ένταξη των ατόμων που εντάσσονται στις λεγόμενες περιθωριοποιημένες ομάδες έγινε πολύ αργότερα.

Η ανάδειξη της επαγγελματικής ένταξης ως προβλήματος, αλλά και ως μέσου δράσης οφείλεται σε δύο παράγοντες. *Πρώτον* λόγω των αυξανόμενων ποσοστών ανεργίας των νέων και των ατόμων από περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες και *δεύτερον* από την καθιέρωση Ευρωπαϊκών προγραμμάτων προς όφελος αυτών των πληθυσμιακών ομάδων(Scherer, etal, 1990).

Η επαγγελματική ένταξη λοιπόν αποτελεί κεντρικό άξονα των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και καταπολέμησης της σφοδρής ανεργίας καθώς και των μέτρων στήριξης των μη-ευνοημένων νέων στην Ελλάδα. Ο κύριος οργανισμός συντονισμού της επαγγελματικής ένταξης των νέων και των κοινωνικών ομάδων που προαναφέρθηκαν στην χώρα μας, είναι ο Ο.Α.Ε.Δ. μέσα από τον σχεδιασμό και την

καθιέρωση διαφόρων προγραμμάτων και μέτρων. Αυτά τα προγράμματα και μέτρα είναι **α)** η καθεαυτή επαγγελματική ένταξη μέσω των επιδοτήσεων των επιχειρήσεων προκειμένου αυτές να προσλάβουν νέους ή άτομα διαφόρων ευπαθών κοινωνικών ομάδων και **β)** μέσω του σχεδιασμού και της εγκαθίδρυσης προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και μαθητείας προς όφελος αυτών των δύο κατηγοριών: προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης για νέους ενήλικες χωρίς ή με ανεπαρκή επαγγελματικά προσόντα, προγράμματα μαθητείας για αποφοίτους υποχρεωτικής εκπαίδευσης, ολοκληρωμένες παρεμβάσεις επαγγελματικού προσανατολισμού, και άλλα.

Παράλληλα με τη συγκεντρωτική δράση του Ο.Α.Ε.Δ. και των δομών του, υπάρχουν και κάποιοι άλλοι φορείς που προσανατολίζουν την δράση τους προς όφελος της ένταξης των νέων στην αγορά εργασίας και προσπαθούν με την λειτουργία τους να συμβάλουν στην ομαλοποίηση της Ελληνικής πραγματικότητας. Αυτοί είναι τα Γραφεία Καριέρας στα Πανεπιστήμια στα πρότυπα του εξωτερικού, τα Γραφεία Καριέρας σε οργανώσεις ΑμεΑ δηλαδή ατόμων με αναπηρία, η πρωτοβουλία ROTA που αφορά την επαγγελματική ένταξη ανήλικων παραβατών, τα Γραφεία Ενημέρωσης Ανέργων και Επιχειρήσεων και άλλοι.

3.6. Επιχειρηματικότητα ευκαιρίας και επιχειρηματικότητα ανάγκης

Ένας στους πέντε, ανοίγει μια επιχείρηση για να αποφύγει την ανεργία και όχι επειδή διέκρινε κάποια επιχειρηματική ευκαιρία.

Αυτό προκύπτει από την ετήσια έκθεση του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τον Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας (Global Entrepreneurship Monitor – GEM), για το έτος 2007, και παρουσιάστηκε στις 29 Νοεμβρίου. Η έκθεση έχει τίτλο “Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2006-2007”, και πραγματοποιήθηκε στον ενεργό

πληθυσμό της χώρας μας, ηλικίας 18 έως 64 ετών. Ένα από τα σημαντικά συμπεράσματα της έκθεσης είναι ότι η “επιχειρηματικότητα ανάγκης” αντιπροσωπεύει το 2006 πάνω από το 20% των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, έναντι 14,2% το 2005. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ένας στους πέντε γίνεται επιχειρηματίας, λόγω ανεργίας.

Όταν λέμε “επιχειρηματικότητα ανάγκης”, εννοούμε το ποσοστό των ατόμων που στράφηκαν στην επιχειρηματική δραστηριότητα λόγω έλλειψης άλλων δυνατοτήτων ικανοποιητικής απασχόλησης. Δηλαδή προκειμένου κάποιος να μείνει άνεργος, προτίμησε να ανοίξει την δική του επιχείρηση. Το ανάλογο ποσοστό στην Ευρώπη, κυμαίνεται στο 18,6%, κάτι που σημαίνει ότι η Ελλάδα υπερτερεί σε αυτού του τύπου την επιχειρηματικότητα (9η θέση σε 21 ευρωπαϊκές χώρες).

Μέσα από την πολύ ενδιαφέρουσα έρευνα του IOBE προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα που αξίζουν την προσοχή μας:

- Κατά το 2006 στην Ελλάδα σχεδόν το 16% του πληθυσμού (περίπου 1,1 εκατ. άτομα), σχετίζεται με κάποιου τύπου επιχειρηματική δραστηριοποίηση είτε αυτή είναι καθιερωμένη, είτε έχει μόλις ξεκινήσει ή πρόκειται να ξεκινήσει σύντομα.
- Από αυτούς, το 8,24% (περίπου 560χιλ. άτομα) ήταν Καθιερωμένοι Επιχειρηματίες, συμμετείχαν δηλαδή στην ιδιοκτησία ενός επιχειρηματικού εγχειρήματος το οποίο λειτουργεί για διάστημα τουλάχιστον 42 μηνών. Είναι η 2η υψηλότερη επίδοση στην Ευρώπη και μπορεί να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα της υψηλής αυτοαπασχόλησης στην Ελλάδα.
- Το 14,2% (περίπου 965 χιλ. άτομα) δηλώνει ότι έχει σκοπό να ξεκινήσει κάποιου είδους επιχειρηματική δραστηριότητα (συμπεριλαμβανομένης της αυτοαπασχόλησης) εντός της επόμενης τριετίας.
- Πάνω από το 20% των επιχειρηματικών προσπαθειών το 2006, αποτελεί επιχειρηματικότητα ανάγκης. Δηλαδή, από άτομα που στράφηκαν στην

επιχειρηματική δραστηριότητα λόγω έλλειψης άλλων δυνατοτήτων απασχόλησης.

- Η επιχειρηματικότητα είναι υπόθεση μεγαλύτερων ηλικιών. Η μέση ηλικία νέου – επίδοξου επιχειρηματία ενισχύεται στα 38 έτη. Αυτό πιθανόν σημαίνει ότι οι προσπάθειες για μόνιμη μισθωτή εργασία δεν απέδωσαν, οπότε η αυτοαπασχόληση αποτελεί μια καλή επιλογή.
- Το 54% διαθέτει απλώς απολυτήριο Λυκείου (3η υψηλότερη θέση στην Ευρώπη στη συμμετοχή των αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης). Διαπιστώνουμε ότι οι περισσότεροι επιχειρηματίες στην Ελλάδα, δεν έχουν κάποιο πτυχίο.
- Επίσης σταθερά οι μισοί νέοι – επίδοξοι επιχειρηματίες ανήκουν στο ανώτερο (1/3) εισοδηματικό κλιμάκιο του ελληνικού πληθυσμού, κάτι που φανερώνει ότι το “επιχειρείν” απαιτεί σημαντικούς οικονομικούς πόρους.
- Τέλος, κατά το 2006 ένα ποσοστό της τάξης του 2,7% (περίπου 181χιλ. άτομα) του ενεργού πληθυσμού δηλώνει ότι διέκοψε την λειτουργία της επιχείρησης την οποία κατείχε. Σχεδόν ένας στους τέσσερις πάντως δηλώνει ότι βρήκε άλλη εργασία (το πιθανότερο μισθωτή), ενώ σε σχέση με άλλες χώρες, στην Ελλάδα φαίνεται ευκολότερα κάποιος να επιλέγει να αποχωρήσει από την επιχειρηματική δραστηριότητα εφόσον βρει άλλη (μισθωτή) απασχόληση.

Όλα τα παραπάνω συμπεράσματα της μελέτης του IOBE, αποτελούν σημαντικά στοιχεία προβληματισμού. Θα επανέλθουμε στο θέμα και σε επόμενα άρθρα μας. Κλείνοντας την πρώτη αυτή προσέγγιση, και όπως επισημαίνει ο IOBE, καθοριστικός παράγοντας στην εκδήλωση της “επιχειρηματικότητας” στην χώρα μας, δεν είναι μόνο ο αριθμός των ευκαιριών που υπάρχουν, αλλά και η ίδια η επιθυμία του ατόμου να γίνει επιχειρηματίας και άρα να αναζητήσει πιο προσεκτικά το πεδίο στο οποίο θα μπορούσε να δραστηριοποιηθεί επικερδώς, και επιτυχημένα.

Ένας παράγοντας που αξίζει να εξεταστεί είναι οι αντιλήψεις των ατόμων σχετικά με τις επιχειρηματικές προοπτικές που διαγράφονται στο άμεσο μέλλον. Στο πλαίσιο της έρευνας του GEM, η αντίστοιχη μεταβλητή βασίζεται στις απαντήσεις στο ερώτημα αν αναμένεται ότι θα υπάρξουν καλές ευκαιρίες για την έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας κατά το επόμενο εξάμηνο. Παρακάτω θα σχολιαστούν τα δεδομένα για όλες τις χώρες του GEM το 2006, συγκρίνοντας πάντα για κάθε χώρα τα ποσοστά των γυναικών με εκείνα των ανδρών(De Bruin, etal, 2006).

Και πάλι, είναι φανερό η υπεροχή των ποσοστών των ανδρών σε όλες σχεδόν τις χώρες και ίσως η εξήγηση είναι ότι οι άνδρες βρίσκονται περισσότερο “έξω” από το σπίτι και συνεπώς έχουν καλύτερη αίσθηση για το σφυγμό των αγορών. Η θέση της χώρας μας, ασχέτως φύλλου, είναι εξαιρετικά χαμηλή. Σύμφωνα με τις εκθέσεις του IOBE για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, στη χώρα μας παρ’ όλη την ταχεία ανάπτυξή της, ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού δηλώνει ότι δε “βλέπει” καλές επιχειρηματικές ευκαιρίες γύρω του. Τα πράγματα είναι όμως χειρότερα στην περίπτωση των γυναικών, όπως φαίνεται από το διάγραμμα. Το γεγονός ότι λίγες σχετικά Ελληνίδες αντιλαμβάνονται καλές ευκαιρίες για την έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας σημαίνει ότι συρρικνώνεται η ομάδα εκείνη η οποία θα μπορούσε να δραστηριοποιηθεί επιχειρηματικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΦΥΛΟ

4.1. Χαρακτηριστικά Ανδρών Και Γυναικών Επιχειρηματιών

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί και κατάλογοι για τις ιδιότητες ενός επιχειρηματία και μία από τις λίστες με τη μεγαλύτερη επιρροή είναι η λίστα των επιχειρηματιών Gibbs χαρακτηριστικά: η ανάληψη πρωτοβουλιών, πειθώ, (λογική) ανάληψη κινδύνου, την ευελιξία, δημιουργικότητα, ανεξαρτησία, πρόβλημα, επίλυση, την ανάγκη για επιτεύγματα, τη φαντασία, την πίστη στον έλεγχο του πεπρωμένου, ηγετικές ικανότητες και την επιμονή εργασίας. Η καινοτομία και η δημιουργικότητα απαιτούνται επίσης μαζί με τη σταθερή γνώση της διαχείρισης και των επιχειρήσεων. Άλλα χαρακτηριστικά της επιχειρηματικής συμπεριφοράς: πρέπει επίσης να είναι έτοιμοι και πρόθυμοι να αναλάβουν κινδύνους, ανεξάρτητοι και να έχουν αυτοπραγμάτωση (Hisrichz&Brush, 1987).

Η διαφορά μεταξύ των φύλων στη διάχυση της επιχειρηματικότητας υπήρξε θέμα πολλών μελετών επί δεκαετίες. Πολυάριθμες μελέτες έχουν δείξει υψηλότερη επικράτηση της επιχειρηματικότητας για τον άνδρα από ότι για τις γυναίκες με παρόμοια περιβάλλοντα. Επίσης, η διαφορά μεταξύ των φύλων τείνει να είναι ισχυρή σε πολλές χώρες και πολιτισμούς. Σε έναν ιδανικό κόσμο, κάθε πρόσωπο, ανεξάρτητα από την ηλικία, το φύλο, την προέλευση, την οικονομική κατάσταση θα πρέπει να έχει ίσες ευκαιρίες να αξιοποιήσει τις δυνατότητές του/ της.

Λαμβάνοντας υπόψη την ανωτέρω δήλωση, το ερώτημα σχετικά με τη δυνατότητα της γυναικείας επιχειρηματικότητας προκύπτει. Εάν τα γυναικεία και τα αρσενικά χαρακτηριστικά συγκριθούν με ό, τι αφορά την ηγεσία και τις ικανότητες διαχείρισης, που ξεκίνησε από τις φυσικές ποικιλομορφίες, η βασική διαφορά είναι ότι ο γυναικείος εγκέφαλος εκτονώνεται και χρησιμοποιεί σημαντικά τμήματα και των δύο ημισφαιρίων, έτσι ώστε να είναι σε θέση για πολλαπλές εργασίες, ο αρσενικός

εγκέφαλος είναι εξειδικευμένος και χρησιμοποιεί συγκεκριμένα τμήματα ενός ημισφαιρίου ή το άλλο, κυρίως το αριστερό, για να επιτύχει μια συγκεκριμένη εργασία(Bruni, etal, 2004).

Το μέσο βάρος ενός ενήλικου ανδρικού εγκεφάλου είναι 11 - 12% περισσότερο από το μέσο βάρος του εγκεφάλου ενός γυναικείου. Λόγω μεγαλύτερης δομής του μεσολοβίου ο γυναικείος εγκέφαλος μπορεί να μεταφέρει δεδομένα μεταξύ του δεξιού και αριστερού ημισφαιρίου ταχύτερα από ότι ο ανδρικός εγκέφαλος. Επιπλέον, οι γυναίκες είναι πιο δημιουργικές και κατέχουν μεγαλύτερη επίγνωση των συναισθημάτων ενώ οι άντρες κυριαρχούν προς προσανατολισμένα καθήκοντα και η αντιληπτική τους έννοια είναι το όραμα. Οι γυναίκες έχουν ευρύτερη προοπτική των πραγμάτων, ενώ οι άνδρες επικεντρώνονται περισσότερο σε περιορισμένα ζητήματα. Σε μια διαδικασία λήψης αποφάσεων, οι γυναίκες ρισκάρουν περισσότερο από ότι οι άντρες(Brandstätter, 1997).

Αρκετές μεγάλες έρευνες στη γυναικεία και στην ανδρική επιχειρηματικότητα που διενεργήθηκε σε διάφορα έθνη αποκάλυψε ότι οι γυναίκες επιχειρηματίες είναι λιγότερο επιτυχείς, αντικειμενικά, όπως το μέτρο της επιτυχίας, μέτρα επιτυχία, συμπεριλαμβανομένων των χαμηλότερων πωλήσεων, τη βραδύτερη ανάπτυξη, και χαμηλότερα κέρδη.

Αν συγκριθούν άνδρες και γυναίκες επιχειρηματίες, οι γυναίκες επιχειρηματίες είναι λιγότερο πιθανό να αναζητήσουν κεφάλαιο εκκίνησης, καθώς και χρηματοδότηση. Έχουν επίσης λιγότερο οικονομικό και ανθρώπινο κεφάλαιο (εκπαίδευση και ποσότητα της εργασιακής εμπειρίας) να επενδύσουν σε νεοσύστατες δικές τους επιχειρήσεις και μικρότερη πρόσβαση σε επιχειρηματικούς πελάτες πέρα από την παραδοσιακή πελατεία του νοικοκυριού τους. Οι γυναίκες είναι σε κάποιο βαθμό διακριμένες σε διάφορα στάδια της επιχειρηματικότητας που περιλαμβάνουν χαμηλότερους μισθούς και τη σύγκρουση μεταξύ των δραστηριοτήτων της εργασίας και της μητρότητας(Brockhaus&Horwitz, 1986).

4.2. Γυναικεία Επιχειρηματικότητα

Γενικά, τα στερεότυπα των δύο φύλων υπάρχουν σε πολλές χώρες εναντίον των γυναικών επιχειρηματιών και αυτό το μέρος της διατριβής θα εστιάσει στη γυναικεία επιχειρηματικότητα. Η επιχειρηματική σταδιοδρομία συνδέεται γενικά με ανδρικά χαρακτηριστικά. Διάφορες μελέτες έχουν δείξει ότι αυτά τα φυλετικά στερεότυπα επηρεάζουν τους άνδρες και τις προθέσεις των γυναικών να ακολουθήσουν μια επαγγελματική σταδιοδρομία. Αυτά τα στερεότυπα μπορούν να έχουν σαν αποτέλεσμα την ενδυνάμωση της γυναικείας επιχειρηματικότητας-επιβάλλοντας φραγμούς στην ανάπτυξη και λιγότερες ευνοϊκές αντιλήψεις των εαυτών τους και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, σε σύγκριση με τους άντρες επιχειρηματίες. Κατά συνέπεια, πολλές γυναίκες επιχειρηματίες τείνουν να χρησιμοποιούν την επιχειρηματικότητα ως ένα μέσο για την εξισορρόπηση εργασίας και οικογένειας, παρά για την επίτευξη της τελικής επιτυχίας(Gurpta, etal, 2009).

4.3. Πρόγραμμα επιδότησης γυναικείας επιχειρηματικότητας (ΕΣΠΑ)

Το πρόγραμμα αποσκοπεί στη διευκόλυνση - μέσω χρηματοδοτικών ενισχύσεων – της ίδρυσης νέων επιχειρήσεων από γυναίκες (Επιχειρηματικότητα Γυναικών), σε όλους σχεδόν τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Ειδικότερος στόχος του προγράμματος είναι η στροφή της αναπτυσσόμενης στη χώρα επιχειρηματικότητας από επιχειρηματικότητα ανάγκης σε επιχειρηματικότητα ευκαιρίας.

Επιλέξιμες Επιχειρήσεις-Προϋποθέσεις Συμμετοχής(Bruni, etal, 2004):

Στο πρόγραμμα μπορούν να συμμετάσχουν:

1. Δικαίωμα συμμετοχής στο Πρόγραμμα έχουν Γυναίκες, οι οποίοι:

- Γεννήθηκαν από το 1954 μέχρι και το 1991.

- Είναι άνεργοι, μισθωτοί, ελεύθεροι επαγγελματίες που δεν ασκούσαν επιχειρηματική δραστηριότητα από 1.1.2008 μέχρι και την προδημοσίευση του προγράμματος (4/3/2009).

Ως έναρξη άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας νοείται η ημερομηνία έναρξης επιτηδεύματος ατομικής επιχείρησης ή η συμμετοχή σε επιχείρηση ως εταίρος.

2. Στο πρόγραμμα εντάσσονται επιχειρηματικές δραστηριότητες του τομέα της μεταποίησης, του εμπορίου, των υπηρεσιών, του τουρισμού και της ανακύκλωσης – περιορισμού της ρύπανσης, όπως αυτές αναφέρονται στα Παραρτήματα του Οδηγού του Προγράμματος. Εξαιρούνται συνεπώς είναι μη επιλέξιμες, επιχειρήσεις που αναπτύσσονται ή δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο σύμβασης franchising (δικαιόχρησης).

3. Στο πρόγραμμα εντάσσονται επιχειρήσεις με νομική μορφή που θα πρέπει να είναι ατομική επιχείρηση ή εταιρεία (Ομόρρυθμη, Ετερόρρυθμη, ΕΠΕ ή Ανώνυμη ή Συνεταιρισμός), η οποία θα συσταθεί μετά την ημερομηνία προδημοσίευσης του προγράμματος.

4. Επιλέξιμα εταιρικά σχήματα είναι εκείνα στα οποία:

- Στα κεφάλαια τους συμμετέχουν Γυναίκες με ποσοστό τουλάχιστον 75%
- Η διαχείριση της εταιρείας ασκείται αποκλειστικά από Γυναίκες κατά τις διατάξεις του παρόντος Οδηγού.

5. Δεν επιτρέπεται η συμμετοχή νομικών προσώπων ως μετόχων / εταίρων.

6. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η συμμετοχή Εταιρειών Παροχής Επιχειρηματικών Κεφαλαίων (Venture Capitals) με ποσοστό μέχρι 25% του μετοχικού / εταιρικού κεφαλαίου.

7. Κάθε επιλέξιμο φυσικό πρόσωπο έχει δικαίωμα συμμετοχής σε μία (1) μόνο πρόταση ανά κύκλο του προγράμματος. Σε περίπτωση συμμετοχής σε περισσότερες από μία προτάσεις στο Πρόγραμμα ή και στα δύο Προγράμματα ταυτόχρονα (Ενίσχυση Επιχειρηματικότητας Νέων – Ενίσχυση Επιχειρηματικότητας Γυναικών), οι προτάσεις που αυτό το φυσικό πρόσωπο

συμμετέχει θα απορρίπτονται όλες, ανεξαρτήτως της συμμετοχής άλλων προσώπων(Αντωνοπούλου, 2007).

Β. Ορια προϋπολογισμών και Ποσοστό Χρηματοδότησης

Ανώτατο όριο συνολικού επιχορηγούμενου προϋπολογισμού πρότασης	Κατώτατο όριο συνολικού επιχορηγούμενου προϋπολογισμού πρότασης	Ποσοστό Δημόσιας Χρηματοδότησης επί του συνολικού εγκεκριμένου προϋπολογισμού της πρότασης
200.000€ για τις επιχειρήσεις του τομέα μεταποίησης και του τομέα Ανακύκλωσης και περιορισμού της ρύπανσης	€ 30.000	50% γενικά 60% σε νησιά κάτω των 5.000 κατοίκων και πυρόπληκτες/σεισμόπληκτες περιοχές
100.000€ για τις επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών και τουρισμού	€ 30.000	50% γενικά 60% σε νησιά κάτω των 5.000 κατοίκων και πυρόπληκτες/σεισμόπληκτες περιοχές
80.000€ για τις εμπορικές επιχειρήσεις	€ 30.000	50% γενικά 60% σε νησιά κάτω των 5.000 κατοίκων και πυρόπληκτες/σεισμόπληκτες περιοχές

Η Δημόσια Δαπάνη του προγράμματος συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Ελληνικό Δημόσιο.

Κατηγορίες Επιλέξιμων Δαπανών

1	Εξοπλισμός και Ειδικές Εγκαταστάσεις
2	Κτιριακά & Διαμόρφωση Χώρων
3	Προβολή-Προώθηση, Άλλες Δαπάνες, Υπηρεσίες Συμβούλων

4.4. Άνδρες και Γυναίκες Επιχειρηματίες (Συγκρίσεις)

Στον βετεράνο μέντορα εκκίνησης, blogger, συγγραφέα, μεγαλοεπενδυτή Martin Zwilling τίθεται (από άντρες) το ερώτημα ποιος πιστεύετε ότι είναι ο καλύτερος επιχειρηματίας ο άνδρας ή η γυναίκα. Ο Zwilling μίλησε με κάποια γεγονότα λέγοντας ότι σήμερα στις Η.Π.Α. μόνο μία στις τέσσερις εταιρείες διοικούνται από γυναίκες αλλά ο αριθμός ανάπτυξης των γυναικών επιχειρηματιών αναπτύσσεται διπλά σε σύγκριση με όλες τις επιχειρήσεις. Αλλά, οι επιχειρήσεις που ανήκουν σε γυναίκες επιχειρηματίες αναπτύσσονται αργά, οπότε δημιουργούν και λίγες δουλειές. Πιο συγκεκριμένα για την απάντηση του, ο Zwilling δίνει κάποια παραδείγματα για να καταλάβει κάποιος τη διαφορά μεταξύ της ανδρικής και της γυναικείας επιχειρηματικότητας, παραδείγματα, και γεγονότα βασισμένα σε άρθρα, όπως τα παρακάτω (Brandstätter, 1997):

Οι γυναίκες αρχίζουν εταιρείες για να εξισορροπούν καλύτερα την εργασία και την οικογενειακή ζωή τους: Ο πλούτος δεν είναι ο στόχος τους οπότε οι περισσότερες εταιρείες παραμένουν μικρές.

Οι άντρες επιχειρηματίες είναι πιο πιθανό να ξεκινήσουν μια επιχείρηση με σκοπό το κέρδος: Μπορούν επίσης να δαπανούν περισσότερο χρόνο για τις νέες επιχειρήσεις

τους, έχουν υψηλότερες προσδοκίες για την επιχείρησή τους, και να κάνουν περισσότερη έρευνα για τον εντοπισμό επιχειρηματικών ευκαιριών. Μερικές φορές αυτό λειτουργεί, και μερικές φορές όχι.

Εταιρείες που ανήκουν σε γυναίκες τείνουν να προσφέρουν οικογενειακά και φιλικά οφέλη: Πιο πολλά θεμέλια. Στα θεμέλια αυτά συμπεριλαμβάνονται ο επιμερισμός των θέσεων εργασίας, η γονική άδεια και η τηλεργασία. Υποστηρίζουν ότι οι φιλικές εργασιακές πολιτικές τους βοηθούν στην ανύψωση του ηθικού και οδηγούν στη μείωση του κύκλου υπηρεσιών, στη μείωση των απουσιών και στην υψηλή παραγωγικότητα(DeMartino&Barbato, 2003).

Οι άνδρες επιχειρηματίες αναζητούν επενδυτές πολύ πιο συχνά από ότι οι γυναίκες: Πολλοί πιστεύουν ότι αυτό είναι λόγω της τάσης των ανδρών επιχειρηματιών για τεχνολογικές επιχειρήσεις υψηλής γνώσης και έντασης, καθώς και των επιχειρήσεων που έχουν ευρεία γεωγραφική βάση πελατών. Γυναίκες επιχειρηματίες και υποστηρικτές τους λένε ότι μερικές γυναίκες θέλουν χρηματοδότηση, αλλά δεν μπορούν να χρηματοδοτηθούν εύκολα λόγω των διακρίσεων από τις τράπεζες και τους επενδυτές των επιχειρηματικών κεφαλαίων.

Οι γυναίκες ιδιοκτήτριες είναι πιο πιθανό να έχουν θετικά έσοδα: Προτιμούν χαμηλότερου ρίσκου ευκαιρίες, και είναι πρόθυμες να συμβιβαστούν με χαμηλά έσοδα. Κάποιες γυναίκες πιστεύουν ότι να πιέξεις για κέρδος 'δεν είναι ευγενικό'. Οι περισσότερες γυναίκες επιχειρηματίες απασχολούν στην επιχείρησή τους ένα άτομο, ενώ οι άνδρες τείνουν να έχουν πολλούς περισσότερους υπαλλήλους(Bruni, etal, 2004).

Οι άνδρες έχουν περισσότερο επιχειρηματική εμπειρία πριν από την έναρξη μιας επιχείρησης: Για τους περισσότερους άνδρες επιχειρηματίες, η επιχείρηση είναι ολόκληρη η ζωή τους, και έχει γίνει όνειρο από την εφηβική τους ηλικία. Οι γυναίκες συχνά αλλάζουν την εστίαση τους από την καριέρα στο γάμο και στην οικογένεια, μετά στην επιχειρηματικότητα. Οργανώνοντας μια οικογένεια μπορεί να έχει πιο πολλή συνεργασία σε μια επιχείρηση από ότι σε ένα εταιρικό ρόλο.

Οι γυναίκες έχουν πιο δυσκολία στην ανάθεση καθηκόντων: Είναι συνηθισμένες να κάνουν τα πάντα μόνες τους και μερικές φορές θα εξαπλωθούν λίγο προσπαθώντας να κρατήσουν την επιχείρησή τους και το νοικοκυριό τους την ίδια στιγμή. Ένας άντρας μπορεί να προσλάβει μία οικονόμο(Orhan&Scott, 2001).

Ποιο φύλο είναι ο καλύτερος επιχειρηματίας: Από τα παραπάνω γεγονότα είναι προφανές ότι οι άνδρες και οι γυναίκες επιχειρηματίες μιλούν διαφορετική διάλεκτο, και κανένα από αυτά είναι απόλυτα σωστό ή λάθος. Με τα στατιστικά νούμερα αποδεικνύεται ότι είναι οι άντρες, αλλά οι γυναίκες επιχειρηματίες πλησιάζουν στο διπλό το βαθμό των αντρών. Οπότε δε γίνεται να μην μετράται και η γυναίκα επιχειρηματίας στην επιχειρηματικότητα(Bardasi, etal, 2007).

4.5. Λεπτομερείς Διαπιστώσεις που Οδηγούν στην Επιχειρηματικότητα (Ανδρική και Γυναικεία)

Η προηγούμενη εμπειρία σε αργαλειούς εκτιμάται να είναι μεγαλύτερη επιτυχία για τις γυναίκες από τις πιθανότητές επιτυχίας στους άνδρες. Οι γυναίκες επίσης αξιολογούν τα επαγγελματικά τους και επιχειρηματικά τους δίκτυα πιο πολύ ως σημαντικούς συντελεστές για την επιτυχία από ό, τι οι άνδρες. Τέλος, όταν ρωτήθηκε για τις σημαντικότερες πιθανές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι επιχειρηματίες, οι γυναίκες ήταν πιο πιθανό να αναφέρουν την πρόκληση της προστασίας του πνευματικού κεφαλαίου της εταιρείας, ενώ οι άνδρες τείνουν να ανησυχούν για την εγγενή φορολογική ανασφάλεια του να είναι κάποιος μέρος μιας νεοσύστατης επιχείρησης και η έλλειψη διαθέσιμων μεντόρων. Αρκετές από τις διαφορές που εντοπίστηκαν μεταξύ των φύλων δείχνουν ότι η υποστήριξη και ενθάρρυνση από ανθρώπους-κλειδιά μπορούν να ωφελήσουν ιδιαίτερα τις γυναίκες στην προσπάθειά τους να βρεθούν σε επιτυχημένες τεχνικές εταιρείες. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι οι προσπάθειες για την προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας θα πρέπει να διασφαλίζει ότι οι γυναίκες έχουν πρόσβαση στα δίκτυα καθοδήγησης και

υποστήριξης που τα θεωρούν ως σημαντικούς συντελεστές για τα ευρήματα της επιτυχίας(Bruni, etal, 2004).

Κορυφαίοι παράγοντες που ωθούν τις γυναίκες να γίνουν επιχειρηματίες(Gurta, etal, 2009):

Συνολικά, οι γυναίκες που επιλέγουν να γίνουν επιχειρηματίες παρακινούνται κυρίως από πέντε οικονομικούς και ψυχολογικούς παράγοντες, και συγκεκριμένα:

1. Την επιθυμία για τη δημιουργία πλούτου
2. Την επιθυμία να επωφεληθούν από τις επιχειρηματικές ιδέες που είχαν
3. Την έναρξη μίας επικαλούμενης κουλτούρας
4. Μία μακρόχρονη επιθυμία να αποκτηθεί η δική τους επιχείρηση
5. Την εργασία για κάποιον άλλο δεν τους άσκησε έφεση

Περισσότερα από τα μισά του συνόλου των ερωτηθέντων και των δύο φύλων αναφέρουν τους πέντε αυτούς λόγους ως παράγοντες προκειμένου να γίνουν επιχειρηματίες τους. Η ενθάρρυνση είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις γυναίκες σε σύγκριση με τους άνδρες. Περισσότερες από τις μισές γυναίκες (56 τοις εκατό), αλλά λιγότερο από το ένα τρίτο των ανδρών (31 τοις εκατό), είχαν το κίνητρο να γίνουν επιχειρηματίες από τις προσπάθειες πρόσληψης ενός ιδρυτή εταιρείας. Το χάσμα αυτό ήταν η μεγαλύτερη διαφορά στο κίνητρο μεταξύ των δύο φύλων. Ένα μέλος της οικογένειας ή επιχειρηματίας φίλος χρησίμευσε ως πρότυπο για περισσότερο από το ήμισυ των γυναικών ερωτηθέντων και πολλών από τους άνδρες. Έτσι, όταν κάποιος θα θελήσει να προσλάβει μία δυνατή γυναίκα επιχειρηματία ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί από τους κοινούς παράγοντες όπως η επιθυμία για τη δημιουργία πλούτου και την έναρξη μίας επικαλούμενης κουλτούρας. Ειδική περιποίηση πρέπει επίσης να ληφθεί, ωστόσο, για να ταιριάξουν οι γυναίκες με τους συμβούλους και

συνιδρυτές μιας εταιρείας οι οποίοι τους προσφέρουν προσωπική ενθάρρυνση για να πάρουν τον επιχειρηματικό δρόμο(Scherer, etal, 1990).

Δευτερεύοντα κίνητρα που ωθούν κάποιον ή κάποια να γίνει επιχειρηματίας(DeMartino&Barbato, 2003):

Λίγοι άνδρες ή γυναίκες επιχειρηματίες είχαν κίνητρα να αρχίσουν τις επιχειρηματικές δραστηριότητές τους μόνο και μόνο επειδή ήταν εκτός εργασίας. 5 τοις εκατό των δύο φύλων αναφέρουν το στοιχείο αυτό ως έναν λόγο. Ουσιαστικά υψηλότερα ποσοστά είπαν ότι ήθελαν να δουν την τεχνολογία που είχε αναπτύξει έναν αντίκτυπο στην αγορά, αλλά αυτός ήταν ένας μικρότερης σημασίας λόγος. Το βιοτικό επίπεδο έχει σημειωθεί ως λόγος για τη χαμηλή εκπροσώπηση των γυναικών μεταξύ των επιχειρηματιών. Τα δεδομένα δείχνουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των φύλων στις βιοτικές συνθήκες από τους επιτυχημένους άνδρες και γυναίκες της μέσης ηλικίας. Ο μέσος όρος χρονολογίας, όταν ίδρυσαν τις πρώτες επιχειρήσεις τους, είναι γύρω στο 40. Ομοίως, οι επιτυχημένοι άνδρες και γυναίκες επιχειρηματίες ίδρυσαν τις πρώτες επιχειρήσεις τους, όταν είχαν παρόμοιο αριθμό παιδιών που ζουν στο σπίτι: ένα. Οι άνδρες είναι πιο πιθανό από ό, τι οι γυναίκες να παντρευτούν. Αυτές οι παρατηρήσεις δείχνουν ότι οι επιτυχημένοι επιχειρηματίες και των δύο φύλων τείνουν να έχουν παρόμοιες συνθήκες ζωής. Εκτός αν θέλει κάποιος μια ισορροπημένη ζωή, μερικές μελέτες δείχνουν ότι οι γυναίκες θέλουν δίκαιη μεταχείριση και βελτιωμένη αποζημίωση, ότι αυτές οι επιθυμίες παρακινούν μεταβατικά τη διαχείριση για την επιχειρηματικότητα. Αυτή η λογική μπορεί να αντανακλάται σε κάποιο βαθμό ως απάντηση στη δήλωση "δουλεύοντας για κάποιον άλλο αυτή η ιδέα δεν με έλκει και πολύ. "Φαίνεται ότι ένα ελαφρώς υψηλότερο ποσοστό γυναικών παρά ανδρών έχουν ως κίνητρο το λόγο αυτό, αλλά η διαφορά δεν είναι στατιστικά σημαντική, έτσι ώστε να μην μπορεί να αντιπροσωπεύει μια πραγματική διαφορά μεταξύ των φύλων στον πληθυσμό των επιτυχημένων επιχειρηματιών υψηλής τεχνολογίας.

Η σημασία του ανθρώπινου κεφαλαίου(Bardasi, etal, 2007):

Κατά μέσο όρο, τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες επιχειρηματίες αξιολογούν την προηγούμενη βιομηχανική και εργασιακή εμπειρία τους ως πολύ σημαντικό παράγοντα στον καθορισμό της εναρκτήριας επιτυχίας τους. Και τα δύο φύλα βαθμολογούν την εμπειρία υψηλότερα, με τα διδάγματα τους από προηγούμενες επιτυχίες τους και τις αποτυχίες τους τις βαθμολογούν ως ελαφρώς λιγότερο σημαντικές. Εκτός από την εμπειρία, το ανθρώπινο κεφάλαιο με τη μορφή μιας πανεπιστημιακής εκπαίδευσης βαθμολογήθηκε, κατά μέσο όρο, από σημαντικό έως πολύ σημαντικό. Σε μια στατιστικώς σημαντική διαφορά, οι γυναίκες, περισσότερο από τους άνδρες, πιστεύουν ότι η προηγούμενη εμπειρία είναι ζωτικής σημασίας. Οι λόγοι για αυτό, δεν είναι σαφής, αλλά εικάζεται ότι μια αιτία μπορεί να είναι τα στερεότυπα των φύλων που υποβαθμίζεται η γυναικεία αυτο-εμπιστοσύνη ιδιαίτερα σε ανδροκρατούμενες τεχνικούς τομείς. Πολλές γυναίκες πιστεύουν ότι ένα ιστορικό είναι ιδιαίτερα πολύτιμο υπό αυτές τις συνθήκες γιατί δείχνει τις ικανότητές τους.

Η σημασία του κοινωνικού κεφαλαίου(Bruni, etal, 2004):

Το κοινωνικό κεφάλαιο αποτελεί βασικό πόρο για την αποτελεσματική διεξαγωγή των επιχειρήσεων, και αυτό συμβάλλει στην επιτυχία και την επιβίωση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων ενός επιχειρηματία. Το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να οριστεί ως τα οφέλη που απορρέουν από τα προσωπικά και επαγγελματικά δίκτυα ενός ατόμου. Οι άνθρωποι σε αυτά τα δίκτυα παρέχουν ουσιαστικά νομικές, οικονομικές και λογιστικές συμβουλές. Είναι συχνά η πηγή της χρηματοδότησης που απαιτείται. Και μπορούν να παρέχουν εξειδικευμένες συμβουλές ζωτικής σημασίας για την συγκεκριμένη βιομηχανία ενός επιχειρηματία ή μιας επιχείρησης. Πολλές μελέτες δείχνουν, ωστόσο, ότι οι γυναίκες μπορεί να έχουν λιγότερη ή διαφορετική προσβασιμότητα στο κοινωνικό κεφάλαιο από ό, τι οι άνδρες. Συνάδεται επίσης, από έρευνες ότι η ενθάρρυνση των συνιδρυτών είναι πολύ σημαντική στις γυναίκες από ότι στους άνδρες επίσης διαπιστώθηκε ότι οι γυναίκες, ειδικά, ωφελούνται και από άλλους τύπους κοινωνικής υποστήριξης και ενθάρρυνσης. Αν και τα δύο φύλα βαθμολογήσουν τα επαγγελματικά και επιχειρηματικά τους δίκτυα ως πολύ

σημαντικά για την επιτυχία των πρόσφατων εναρκτήριων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους, οι γυναίκες επιχειρηματίες τα βρίσκουν περισσότερο σημαντικά από ότι οι άνδρες. Έτσι, ο ρόλος του κοινωνικού κεφαλαίου είναι μια άλλη βασική διαφορά μεταξύ των φύλων, η κατανόηση του μπορεί να βοηθήσει στην ενημέρωση των αποτελεσματικών προσπαθειών πρόσληψης.

Οικονομικές πηγές κεφαλαίου(Bardasi, etal, 2007):

Η πλειοψηφία των επιτυχημένων επιχειρηματιών που συμμετείχαν στην έρευνα για τη μελέτη αυτή ίδρυσε τις σημερινές τους εταιρείες με χρήματα από την προσωπική αποταμίευση. Λιγότερο συχνές πηγές συμπεριλαμβανόμενων τους επιχειρηματικούς εταίρους, τα τραπεζικά δάνεια, τους φίλους και την οικογένεια, τα επιχειρηματικά κεφάλαια, οι επενδυτές του ιδιωτικού/ άγγελος, και εταιρικές επενδύσεις. Έχει πολύ καιρό πίστευαν ότι οι γυναίκες επιχειρηματίες έχουν μικρότερη πρόσβαση σε κεφάλαια από ό, τι οι άνδρες. Εμείς δεν βρήκε διαφορές στα είδη των πηγών χρηματοδότησης αξιοποιηθεί από τους άνδρες και τις γυναίκες επιχειρηματίες, με μία εξαίρεση: Οι γυναίκες ήταν πιο πιθανό από ό, τι τους άνδρες-σχεδόν διπλάσιες πιθανότητες-για να εξασφαλίσει κύρια πηγή χρηματοδότησης τους από τους επιχειρηματικούς εταίρους. Οι εμφανείς διαφορές μεταξύ των φύλων βρήκαμε στη χρήση των τραπεζικών δανείων και επιχειρηματικών κεφαλαίων δεν είναι στατιστικά σημαντική, αν και αυτό το αποτέλεσμα θα μπορούσε να οφείλεται σε ανεπαρκή αριθμό των απαντήσεων σε αυτό το ερώτημα.

4.6. Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Επιχειρηματικότητας και Διαφορές Μεταξύ των Φύλων

Αυτή η ενότητα θα ασχοληθεί με μια σειρά καθοριστικών παραγόντων της επιχειρηματικότητας οι οποίοι κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τις ακόλουθες πέντε ομάδες: τεχνολογική ανάπτυξη, οικονομικούς παράγοντες, δημογραφικούς παράγοντες, θεσμικοί παράγοντες και η κυβερνητική παρέμβαση, και πολιτιστικών παραγόντων. Προφανώς, υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία μεταβλητών που επηρεάζουν.

Η ανάλυσή βασίζεται σε στοιχεία της έρευνας του GEM το 2002, η συζήτηση στο παρόν τμήμα περιορίζεται στους καθοριστικούς παράγοντες της γυναικείας επιχειρηματικότητας για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία. Από την άποψη της εμπειρικής ανάλυσης ο αριθμός των εξηγηματικών παραγόντων θα πρέπει να περιοριστεί, καθώς ο αριθμός των χωρών στο σύνολο δεδομένων είναι περιορισμένος(DeMartino&Barbato, 2003).

Τεχνολογική ανάπτυξη(Gupta, etal, 2009):

Οι νέες τεχνολογίες έχουν τη δυνατότητα να οδηγήσουν στην ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών, δημιουργώντας ευκαιρίες για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Επιπλέον, οι νέες τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας οδηγούν σε μειωμένη συναλλαγή, κόστος και χαμηλότερη ελάχιστη αποδοτική κλίμακα σε πολλές βιομηχανίες, επιτρέποντας σε μικρές επιχειρήσεις να ανταγωνιστούν νέες και καθιερωμένες βιομηχανίες. Ως εκ τούτου, μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι μικρές επιχειρήσεις επωφελούνται από την τεχνολογική ανάπτυξη, είτε άμεσα (με την παραγωγή νέων προϊόντων) ή έμμεσα (κάνοντας χρήση των νέων τεχνικών παραγωγής ή της επικοινωνίας). Επειδή οι γυναίκες είναι λιγότερο πιθανό, σε σχέση με τους άνδρες, να λειτουργούν σε επιχειρήσεις με τομείς υψηλής τεχνολογίας (Loscocco και Robinson) μπορεί να αναμένεται ότι η τεχνολογική ανάπτυξη έχει μικρότερη επιρροή στη γυναικεία επιχειρηματικότητα από ό, τι στην ανδρική επιχειρηματικότητα.

Οικονομικοί παράγοντες:

Το κατά κεφαλήν εισόδημα

Η επιρροή του κατά κεφαλήν εισοδήματος στην επιχειρηματικότητα είναι πολύπλοκη καθώς η ανάπτυξη του επιπέδου εισοδήματος μιας χώρας μπορεί να είναι ένας δείκτης για πολλά οικονομικά φαινόμενα. Για παράδειγμα, η οικονομική ανάπτυξη τείνει να συνοδεύεται από αύξηση των πραγματικών μισθών αυξάνοντας την ευκαιρία και το κόστος της αυτοαπασχόλησης. Αυτό καθιστά την αμειβόμενη απασχόληση πιο ελκυστική. Πράγματι, πολλές μελέτες δείχνουν αρνητική επίδραση

της οικονομικής ανάπτυξης σχετικά με την αυτοαπασχόληση. Ωστόσο, αυτές οι μελέτες αφορούν κυρίως τη δεκαετία του 1980 και νωρίτερα, όταν τα επίπεδα του κατά κεφαλήν εισοδήματος ήταν σχετικά χαμηλά. Το αρνητικό αποτέλεσμα μπορεί να αντικατοπτρίζει την εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας στη μετά-περίοδο του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου όταν το τεχνολογικό περιβάλλον ήταν σχετικά σταθερό. Άλλες, πιο πρόσφατα, μελέτες αναφέρουν μια θετική σχέση μεταξύ του κατά κεφαλήν εισοδήματος και της επιχειρηματικότητας από το 1970. Από ένα ορισμένο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης και μετά, μια αύξηση του πλούτου τείνει να συνοδεύεται από την τεχνολογική ανάπτυξη και την αύξηση στο μέγεθος του τομέα των υπηρεσιών, εξελίξεις που επηρεάζουν θετικά την επιχειρηματικότητα(De Bruin, etal, 2006).

Η σχέση ανάμεσα στην ανεργία και την αυτοαπασχόληση περιτριγυρίζεται με ασάφεια. Κάποιος μπορεί να σκεφτεί τρεις διαφορετικές επιδράσεις.

Πρώτον, υπάρχει το (θετικό) «σπρώξιμο» ή «προσφυγική» επίδραση της ανεργίας. Σε μικροοικονομικό επίπεδο (ρискάροντας) η ανεργία είναι πιο πιθανό να έχει θετική επίδραση στο επίπεδο της επιχειρηματικότητας μέσω μείωσης του ευκαιριακού κόστους της αυτοαπασχόλησης. Όταν υπάρχει μια μικρή πιθανότητα για εύρεση αμειβόμενης εργασίας οι άνεργοι «σπρώχνονται» στην αυτοαπασχόληση. Ως εκ τούτου, η αύξηση του επιπέδου της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε μια χώρα δεν οδηγεί πάντα σε μια σταθερή οικονομική κατάσταση. Παράδειγμα, για την υπόθεση του «σπρωξίματος» είναι η χώρα της Ινδονησίας. Οι άνθρωποι στην Ινδονησία για να ανταποκριθούν στην εισοδηματική ανισότητα και την ανεργία κάνουν έναρξη ή λειτουργούν μικρές επιχειρήσεις ώστε να έχουν μια πηγή εισοδήματος. Όσον αφορά τη διάκριση μεταξύ της αναγκαιότητας και της επιχειρηματικής ευκαιρίας, όπως ανακοινώθηκε στην Παρακολούθηση Παγκόσμιας Επιχειρηματικότητας, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η αύξηση των επιπέδων της ανεργίας ενδέχεται να οδηγήσει σε ένα υψηλότερο επίπεδο της επιχειρηματικής ανάγκης (δηλαδή, οι άνθρωποι που ξεκινούν μια επιχείρηση δεν έχουν άλλες διαθέσιμες επιλογές απασχόλησης) σε σχέση με το επίπεδο των ευκαιριών επιχειρηματικότητας (δηλαδή, οι άνθρωποι ξεκινούν μια επιχείρηση επειδή αντιλαμβάνονται μια ευκαιρία)(Stevenson, 1986).

Δεύτερον, υπάρχει το (αρνητικό) αποτέλεσμα του Αυστριακού οικονομολόγου Γιόζεφ Σουμπέτερ το οποίο λέει ότι η περισσότερη επιχειρηματικότητα οδηγεί σε μία μείωση της ανεργίας. Όχι μόνο επειδή οι επιχειρηματίες προσλαμβάνουν υπαλλήλους, αλλά επειδή κιόλας μπορεί να αυξηθούν οι οικονομικές επιδόσεις, σε ένα υψηλότερο επίπεδο, τονώνοντας το κατεστημένο των ανταγωνιστών συναθροισμένα. Χρησιμοποιώντας τα δεδομένα του πίνακα των 23 χωρών του ΟΟΣΑ για την περίοδο 1974-2002, ο Αμερικανός οικονομολόγος Οντρετς ήταν σε θέση να διακρίνει εμπειρικά τις επιπτώσεις μεταξύ του «πρόσφυγα» και του αποτελέσματος Σουμπέτερ (Schumpeter), που περιγράφηκε παραπάνω. Τα αποτελέσματά τους επιβεβαιώνουν την ύπαρξη αυτών των δύο διακριτών σχέσεων, μεταξύ ανεργίας και της αυτοαπασχόλησης. Βρίσκουν επίσης ότι το αποτέλεσμα Σουμπέτερ (Schumpeter) (αρνητικό) είναι πιο ισχυρό από ό, τι το θέμα του «πρόσφυγα» (θετικό) (DeMartino&Barbato, 2003).

Υπάρχει και μια τρίτη σχέση μεταξύ της αυτο-απασχόλησης και της ανεργίας. Σε μακροοικονομικό επίπεδο ένα υψηλό ποσοστό της ανεργίας μπορεί να σχετίζεται με χαμηλότερο επίπεδο της επιχειρηματικότητας, καθώς μπορεί να είναι μια ένδειξη της μείωσης του αριθμού των επιχειρηματικών ευκαιριών που προκαλείται από την ύφεση της οικονομίας. Επειδή υπάρχουν τόσο θετικές, όσο και αρνητικές σχέσεις, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι εμπειρικά στοιχεία σε σχέση μεταξύ της επιχειρηματικότητας και της ανεργίας είναι μικτά. Ωστόσο, εξετάζοντας τα πρώιμα εμπειρικά στοιχεία που σχετίζονται με τα ποσοστά ανεργίας για όσον αφορά μια δραστηριότητα εκκίνησης νέας επιχείρησης καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι: "Η ευρεία ομοφωνία δηλώνει είναι ότι χρόνιες αναλύσεις υποδεικνύουν ότι η ανεργία, σχετίζεται θετικά με δείκτες σχηματισμού νέας επιχείρησης, ενώ οι κοινές μελέτες διατομής φαίνεται να δείχνουν το αντίθετο." Στη μελέτη χρησιμοποίησε μια διατομή βάσης δεδομένων. Ως εκ τούτου, με βάση την επανεξέταση από Storey (1991) και τα πιο πρόσφατα αποτελέσματα από Audretsch (2005), περιμένει τα αρνητικά αποτελέσματα να κυριαρχούν. Το επίπεδο της ανεργίας μπορεί να είναι πιο πιθανό να επηρεάσει (αρνητικά) τις γυναίκες από ότι τους άνδρες αφού οι γυναίκες εμπλέκονται περισσότερο σε θέσεις εργασίας υπηρεσιών τύπου και μερικής απασχόλησης απασχόληση οι γυναίκες εμπλέκονται συχνά σε και, κατά συνέπεια,

μπορεί να είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στις συνέπειες της ανεργίας. Πράγματι, όπως δηλώνει και η εφημερίδα βρίσκει ότι τα ποσοστά της αυτοαπασχόλησης των γυναικών ανταποκρίνονται αρνητικά (είναι λιγότερα) από ό, τι τα ποσοστά της ανδρικής αυτοαπασχόλησης(Morris, etal, 2006).

Μερίδιο του τομέα των υπηρεσιών:

Η διεύρυνση του τομέα των υπηρεσιών τείνει να επηρεάσει θετικά την επιχειρηματικότητα. Η υπηρεσία τομέας χαρακτηρίζεται από τη χαμηλή, αρχικά, κεφαλαιακή απαίτηση, που οδηγεί σε χαμηλά εμπόδια εισόδου στην αγορά και διευκόλυνση της εκκίνησης. Οι περισσότερες υπηρεσίες χαρακτηρίζονται από σχετικά μικρού ποσοστού μεγέθους επιχειρήσεις. Η ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών υπήρξε επίσης ένας σημαντικός παράγοντας στην αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Επειδή οι γυναίκες υπερεκπροσωπούνται στον τομέα των υπηρεσιών, ένα υψηλότερο μερίδιο των υπηρεσιών μπορεί να είναι πιο πιθανό να επηρεάσει γυναίκες από ότι άνδρες(Coleman, 2000).

Άτυπη οικονομία:

Η άτυπη οικονομία: (δηλαδή, μαύρο χρήμα ή παραοικονομία) έχει αναφερθεί ως οικονομική δραστηριότητα που δεν είναι εγγεγραμμένη στους εθνικούς λογαριασμούς και δεν υπόκεινται σε επίσημους κανόνες όπως τη σύμβαση, τη χορήγηση αδειών, την επιθεώρηση εργασίας, την υποβολή εκθέσεων και τη φορολογία. Οι άνθρωποι μπορούν να ασκούν άτυπη δραστηριότητα, λόγω διαφόρων παραγόντων, όπως τη φτώχεια, την ανεργία, ή τη φοροδιαφυγή. Οι λόγοι για να συμμετάσχει κάποιος σε άτυπη δραστηριότητα μπορεί να είναι διαφορετικός είτε για τις ανεπτυγμένες είτε για τις υπανάπτυκτες οικονομίες. Για παράδειγμα, οι επιχειρήσεις στις φτωχές χώρες τείνουν να αντιμετωπίζουν υψηλότερη οικονομική επιβάρυνση από εκείνες στις πλούσιες χώρες. Ως εκ τούτου, οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες μπορεί να είναι πιο απρόθυμοι να δηλώνουν τις επιχειρήσεις τους και πιο πιθανό να λειτουργούν με άτυπη οικονομία. Το μέγεθος του ανεπίσημου τομέα μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την επιχειρηματική

δραστηριότητα, καθώς οι άνθρωποι που δραστηριοποιούνται στον τομέα της παραοικονομίας απορροφούν (επιχειρηματικά) ευκαιρίες διαθέσιμες με άλλο τρόπο για την έναρξη μιας επιχείρησης στο πλαίσιο του επίσημου τομέα. Το μέγεθος του ανεπίσημου τομέα μπορεί να έχει αντίκτυπο στη γυναικεία και στην ανδρική επιχειρηματικότητα. Για παράδειγμα, στην δραστηριότητα της άτυπης οικονομίας μπορούν να προσφύγουν οι γυναίκες δεδομένου ότι είναι μια σχετικά εύκολη, συχνά ένας «κοντά στο σπίτι» τρόπος για να κερδίσουν ένα επιπλέον εισόδημα, ειδικά όταν δεν υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις εργασίας μερικής απασχόλησης. Επειδή οι γυναίκες εξακολουθούν να αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των δραστηριοτήτων εντός του νοικοκυριού, θα πρέπει να μοιράζουν το χρόνο τους μεταξύ των οικιακών δραστηριοτήτων και εργασιακών δραστηριοτήτων. Ως εκ τούτου, η άτυπη δραστηριότητα, και (επίσημα) η επιχειρηματική δραστηριότητα μπορεί να είναι τρόπος εναλλακτικής λύσης για τις γυναίκες για να επιτύχουν μεγαλύτερη ευελιξία για να συνδυάσουν την εργασία και τις οικιακές δραστηριότητες (Fagenson, 1993).

Συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό:

Ένα υψηλότερο ποσοστό των γυναικών στο εργατικό δυναμικό είναι πιθανό να συνοδεύεται από ένα χαμηλότερο επίπεδο αυτοαπασχόλησης (ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού), δεδομένου ότι οι γυναίκες είναι λιγότερο πιθανό από τους άνδρες να γίνουν αυτοαπασχολούμενες. Οι οικονομολόγοι Delmar και Davidsson βρίσκουν ότι το φύλο αποτελεί ένα ισχυρό προγνωστικό παράγοντα εκκολλητότητας επιχειρηματικότητας στο μικρο-επίπεδο, με τους άνδρες να είναι πιο πιθανό να έχουν την πρόθεση να ξεκινήσουν μια επιχείρηση σε σχέση με τις γυναίκες. Ο οικονομολόγος Uhlaner βρίσκει ότι οι χώρες με υψηλότερο μοίρασμα γυναικείου εργατικού δυναμικού χαρακτηρίζονται από χαμηλότερο επίπεδο αυτοαπασχόλησης. Επίσης ο Uhlaner δηλώνει το μέτρο της αυτο-απασχόληση ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού. Ωστόσο, το ποσοστό της επιχειρηματικής δραστηριότητας, που δηλώνει, κλιμακώνεται στον πληθυσμό. Ένα υψηλότερο μερίδιο της γυναικείας εργασίας (ποσοστό των γυναικών στο σύνολο του εργατικού δυναμικού) γενικά συνδέεται με υψηλότερη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό (γυναικών στο εργατικό δυναμικό ως ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού), μία θετική επίδραση των

γυναικών στο μερίδιο της εργασίας στη γυναικεία επιχειρηματική δραστηριότητα μπορεί να προσδοκείτε. Ως εκ τούτου, παρόλο που οι γυναίκες έχουν την τάση να είναι μισθωτοί επαγγελματίες και όχι αυτοαπασχολούμενες, υψηλότερα μερίσματα των γυναικών στην αγορά εργασίας αναμένονται να συνδεθούν με υψηλά ποσοστά της γυναικείας επιχειρηματικής δραστηριότητας απλώς και μόνο επειδή η προμήθεια των εργαζόμενων γυναικών είναι μεγαλύτερη. Δεν προσδοκείτε η έξοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας να επηρεάσει την επιχειρηματικότητα των ανδρών. Ο ρυθμός TEA είναι ο μέσος όρος της γυναικείας και ανδρικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, η γενική επίδραση μπορεί να αναμένεται να είναι θετική, αλλά ισχυρότερη για τις γυναίκες (Cowling & Taylor, 2001).

Οικονομική μετάβαση:

Η οικονομική δομή των πρώην κομμουνιστικών χωρών (ή μετάβαση) διαφέρει από εκείνη των μη-μεταβατικών χωρών. Σε κεντρικά κατευθυνόμενες οικονομίες η επιχειρηματική δραστηριότητα ήταν περιορισμένη καθώς η έμφαση δόθηκε στην επίτευξη οικονομικής κλίμακας και η επιχειρηματική κουλτούρα δεν υποστηρίζει την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας μετάβασης μικρές επιχειρήσεις αρχίζουν να αντικαθιστούν τις μεγαλύτερες βιομηχανικές επιχειρήσεις και υπάρχει μια μετατόπιση από ανειδίκευτη, παραγωγή υψηλής έντασης εργατικού δυναμικού προς παραγωγή κεφαλαίου, τεχνολογίας και δεξιοτήτων. Ωστόσο, η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στις μεταβατικές χώρες εξακολουθούν να υστερούν σε σχέση με τις μη μεταβατικές χώρες. Αυτό συμβαίνει διότι το περιβάλλον επιχείρησης περιβάλλοντος στις μεταβατικές χώρες είναι λιγότερο ευνοϊκό από ό, τι στις περισσότερες με μεταβατικές οικονομίες. Οι μεταβατικές οικονομίες τείνουν να χαρακτηρίζονται από ένα σχετικά ασταθές οικονομικό περιβάλλον, μια χαμηλή εγχώρια αγοραστική δύναμη και την αβεβαιότητα όσον αφορά τα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Άλλα εμπόδια στην επιχειρηματικότητα σε μεταβατικές οικονομίες, όπως περιγράφεται από τον Mugler περιλαμβάνουν έλλειψη επιχειρηματικών και διαχειριστικών δεξιοτήτων, υπανάπτυξη του ρυθμιστικού συστήματος, γραφειοκρατική και χρονοβόρα εγγραφή, χρειάζονται εκσυγχρονισμό στις υποδομές και στο δίκτυο επικοινωνίας, έχουν περιορισμένη

πρόσβαση σε κεφάλαιο και περιορισμένες γνώσεις και την οργάνωση των υπηρεσιών της αγοράς. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι η μεταβατική επίδραση, σχετικά με την επιχειρηματικότητα, είναι πιθανό να διαφέρει μεταξύ των μεταβατικών χωρών, ανάλογα με τη φάση και το ρυθμό των μεταρρυθμίσεων. Ωστόσο, συγκρίνοντας μεταβατικές και μη μεταβατικές χώρες δε λαμβάνεται υπόψη η πολυμορφία της τελευταίας ομάδας των χωρών (Hisrich & Brush, 1984). Το αποτέλεσμα της μετάβασης μπορεί να είναι ισχυρότερο για τις γυναίκες οι οποίες είναι δύο φορές λιγότερο πιθανό να γίνουν επιχειρηματίες από ό, τι οι άνδρες. Αν και η αυτο-απασχόληση, με τη μορφή του διασυνοριακού εμπορίου, του πλανόδιου εμπορίου ή υπεργολαβικής εργασίας στο σπίτι είναι ένας επιδιωκόμενος δρόμος των γυναικών σε μεταβατικού σταδίου χώρες, την ίδια στιγμή που βιώνουν εμπόδια έμφυλου μετασχηματισμού όσον αφορά την πρόσβαση σε πληροφορίες, σε δίκτυα και εμεσότητα. Ως εκ τούτου, αναμένεται ότι υπάρχει μια αρνητική επίδραση της οικονομικής μετάβασης επί της επιχειρηματικότητας, η οποία μπορεί να είναι μεγαλύτερο για τη γυναικεία παρά για την ανδρική επιχειρηματικότητα (Bardasi, et al, 2007).

Δημογραφικοί παράγοντες:

Οικογενειακή κατάσταση:

Ο ρόλος της οικογένειας στην κοινωνία έχει αλλάξει δραματικά κατά τις τελευταίες δεκαετίες με χαμηλότερο ποσοστό γάμων, αναβλημένους γάμους, ένα αυξανόμενο ποσοστό διαζυγίων και χαμηλότερα ποσοστά γεννήσεων. Σύμφωνα με τον Mincher το μέσο οικογενειακό μέγεθος μειώνεται και η διάρκεια του γάμου παρέχει αυξημένες δυνατότητες και κίνητρα για τη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Ωστόσο, αν και οι γυναίκες όλο και περισσότερο εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό, είναι ακόμα πιο πιθανό να είναι "Πρώτα γονέας, συναισθηματική παιδαγωγός και οικονόμος». Ο ΟΟΣΑ θεωρεί ότι η παρουσία των παιδιών επηρεάζει τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών και των ανδρών σε αντίθετες κατευθύνσεις: η μητρότητα επηρεάζει αρνητικά την απασχόληση των γυναικών, ενώ επηρεάζει θετικά απασχόληση των ανδρών. Οι μητέρες που εργάζονται είναι λιγότερο πιθανό να είναι πλήρους απασχόλησης σε σχέση με εκείνες που δεν έχουν παιδιά. Ως εκ τούτου, η

οικογενειακή κατάσταση (π.χ., ο γάμος και τα παιδιά) μπορεί να έχουν μια διαφορετική επίδραση στην επιχειρηματικότητα των γυναικών και των ανδρών. Όσον αφορά τον αντίκτυπο της οικογένειας για την επιχειρηματικότητα εν γένει, μπορεί να υποστηριχθεί ότι αν ο επικεφαλής του νοικοκυριού είναι υπεύθυνος για τη διατήρηση της οικογένειας, αυτός ή αυτή είναι πιθανό να επιλέξει την αμειβόμενη απασχόληση αντί την αυτοαπασχόληση, επειδή η πρώτη επιλογή συνεπάγεται μικρότερο κίνδυνο (Bardasi, et al, 2007).

Διάφοροι δημογραφικοί παράγοντες παίζουν επίσης ρόλο στην προσφορά της επιχειρηματικότητας. Οι συνδέσεις που έχουν παρατηρηθεί μεταξύ αυτοαπασχόλησης και δημογραφικών παραγόντων, συμπεριλαμβάνουν την ηλικία, την εθνικότητα, το μορφωτικό επίπεδο, το φύλο και την προηγούμενη εμπειρία στον τομέα της αυτοαπασχόλησης.

Θεσμικοί παράγοντες και κρατική παρέμβαση:

Ο Verheul διακρίνει τους διαφορετικούς τρόπους για το κράτος να επηρεάσει το ποσοστό της επιχειρηματικότητας. Από την πλευρά της ζήτησης, το κράτος μπορεί να επηρεάσει τον αριθμό και την προσβασιμότητα των επιχειρηματικών ευκαιριών μέσω των επενδύσεων στην E & A, την ιδιωτικοποίηση, την εισοδηματική πολιτική (αριθμός), την ανταγωνιστική πολιτική, τη ρύθμιση, τα φορολογικά κίνητρα, τη ρύθμιση για την αγορά εργασίας, τη συγκρότηση και την πολιτική χρεωκοπία (προσβασιμότητα). Από την πλευρά της προσφοράς, το κράτος μπορεί να επηρεάσει τις δυνατότητες και τις προτιμήσεις των ατόμων για να γίνουν αυτοαπασχολούμενοι μέσω της πρόσβασης στη χρηματοδότηση, την κοινωνική φύλαξη, την παροχή πληροφοριών και τις εισαγωγικές πτυχές της επιχειρηματικότητας στο εκπαιδευτικό σύστημα. Το κράτος μπορεί επίσης να δημιουργήσει μια νοοτροπία για την επιχειρηματικότητα μέσω δίνοντας προσοχή στην επιχειρηματικότητα στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Πλέον οι παράγοντες αυτοί αναμένεται να έχουν παρόμοιο αντίκτυπο στις γυναικείες και ανδρικές επιχειρηματικές δραστηριότητες, όπως είναι οι γενετικοί παράγοντες που επηρεάζουν το γενικό επιχειρηματικό κλίμα. Οι θεσμικοί

παράγοντες μπορούν να έχουν διαφορετική επίδραση στην ανδρική και στη γυναικεία επιχειρηματικότητα(Bruni, etal, 2004).

Η αδειοδότηση των επιχειρήσεων:

Για την αδειοδότηση των επιχειρήσεων μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για τους (εν δυνάμει) επιχειρηματίες, δεδομένου ότι αυξάνει το κόστος εκκίνησης ή τη λειτουργία μιας επιχείρησης. Οι δαπάνες αυτές μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές. Η Παγκόσμια Τράπεζα διακρίνει τις δαπάνες που συνδέονται με την έναρξη μιας επιχείρησης, την πρόσληψη και την απόλυση, την δήλωση ιδιοκτησίας, την επιβολή συμβάσεων, τη λήψη πιστώσεων, την προστασία των επενδυτών και το κλείσιμο των επιχειρήσεων. Η συμμόρφωση με τους κανονισμούς των επιχειρήσεων σε αυτούς τους διαφορετικούς τομείς καταναλώνει χρόνο και χρήμα, ειδικά όταν αυτές οι διαδικασίες είναι πολύπλοκες και δεν είναι διαφανής. Αυτές οι περιοχές μπορούν να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη, διότι οι επιχειρηματίες ξοδεύουν λιγότερο χρόνο και χρήμα για την αντιμετώπιση αυτών των κανονισμών και χρησιμοποιούν την ενέργειά τους σε πιο παραγωγικούς τρόπους, στοχεύοντας στην κύρια παραγωγική διαδικασία. Για παράδειγμα, η νομοθεσία μειώνει τις δαπάνες που συνδέονται με την έναρξη μιας επιχείρησης και μπορεί να υποκινήσει ανθρώπους να ξεκινήσουν μια επιχείρηση. Υπάρχουν ακόμα λιγότερες γυναίκες από ότι άνδρες που αρχίζουν και δουλεύουν μικρές επιχειρήσεις. Κατά μέσο όρο οι γυναίκες επιχειρηματίες τείνουν να έχουν λιγότερη προηγούμενη εμπειρία με την έναρξη ή λειτουργία μιας επιχείρησης και, ως εκ τούτου, μπορεί να έχουν μεγαλύτερη δυσκολία ή να περάσουν περισσότερο χρόνο για να αντιμετωπίσουν με τη ρύθμιση των επιχειρήσεων(Gurta, etal, 2009).

Διαθεσιμότητα του κεφαλαίου:

Η διαθεσιμότητα του κεφαλαίου είναι σημαντικό στοιχείο για την επιχειρηματικότητα, καθώς θέτει τα θεμέλια για την επιχείρηση. Η απόκτηση χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου συχνά αναφέρεται ως ένα σημαντικό πρόβλημα για τους επιχειρηματίες. Οι επιχειρηματίες που ασχολούνται με μια καινούρια

δραστηριότητα έχουν συνήθως μικρά, δικά τους, κεφάλαια για να χρηματοδοτήσουν τις δραστηριότητές τους με, ενώ το χρέος και (εξωτερικά) το ίδιο το κεφάλαιο είναι δύσκολο να αποκτηθεί. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν την τάση να είναι απρόθυμα να δανείσουν χρήματα σε νεοσύστατες επιχειρήσεις λόγω των υψηλών κινδύνων, την έλλειψη ιστορικού, την έλλειψη πληροφοριών σχετικά με την αποδοτικότητα των μικρών επιχειρήσεων και το σταθερό στοιχείο του κόστους των συναλλαγών. Οι άτυπες επιχειρήσεις κεφαλαίων (που προβλέπονται από επιχειρηματίες) μπορεί να είναι μια γόνιμη εναλλακτική λύση για μια πιο επίσημη επιχείρηση κεφαλαίου για τους επιχειρηματίες για την ανάληψη ή τη λειτουργία των μικρών επιχειρήσεων, αν και το επιχειρηματικό κεφάλαιο μπορεί επίσης να έχει μια προτίμηση για τις επιχειρήσεις υψηλής ανάπτυξης. Υποθέτοντας ίση διαθεσιμότητα κεφαλαίων για τις γυναίκες και τους άνδρες επιχειρηματίες, μπορεί να υπάρχουν εμπόδια που σχετίζονται με το φύλο. Οι γυναίκες μπορεί να έχουν περισσότερα προβλήματα εξασφάλισης χρηματοδότησης μέσω των συνήθων διαύλων επειδή τους το επιχειρηματικό τους προφίλ συνήθως είναι λιγότερο ευνοϊκό για επενδυτές από εκείνο των ανδρών, σε σχέση τις γυναίκες που ξεκινούν μικρότερες επιχειρήσεις, στις υπηρεσίες και συχνά εργάζονται με μερική απασχόληση. Αρκετές μελέτες δείχνουν ότι η απόκτηση των κεφαλαίων είναι πιο δύσκολο για τις γυναίκες παρά για τους άνδρες, και ότι οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερη δυσκολία να πείσουν τους (εν δυνάμει) επενδυτές. Ως εκ τούτου, η διαθεσιμότητα του (αν) επίσημου κεφαλαίου ενδέχεται να επηρεάζει πιο πολύ την γυναικεία επιχειρηματικότητα από την ανδρική επιχειρηματικότητα (Kalleberg & Leicht, 1991).

Η φροντίδα του παιδιού και η γονική άδεια:

Επειδή οι γυναίκες εξακολουθούν να είναι υπεύθυνες για το μεγαλύτερο μέρος των δραστηριοτήτων της ανατροφής των παιδιών, η διαθεσιμότητα και το κόστος της παιδικής φροντίδας επηρεάζει τη γυναικεία απασχόληση. Εάν η ποιοτική φροντίδα των παιδιών δεν είναι διαθέσιμη ή είναι δαπανηρή, οι περισσότερες γυναίκες είναι πιθανό να διακόψουν την απασχόληση ή να απέχουν από την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας, όταν αυτές γίνουν μητέρες. Εκτός από τις ιδιωτικές υπηρεσίες ημερήσιας φροντίδας, οι επιδοτήσεις για τη φροντίδα των παιδιών ή την τακτοποίηση

για τις επιδοτούμενες γονικές άδειες μπορούν να τονώσουν τη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Οι Gustafsson και Jacobsson υποστηρίζουν ότι σε χώρες με λιγότερο γενναιόδωρα συστήματα γονικής άδειας, οι μητέρες που εργάζονται περισσότερο είναι πιο πιθανό να παραιτηθούν από την εργασία τους. Πράγματι, ο Κοβαλίν βρίσκει μια αρνητική σχέση μεταξύ της άδειας μητρότητας και το ποσοστό εκκίνησης των γυναικών. Ωστόσο, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, ενώ τα συστήματα γονικών αδειών που συνήθως είναι διαθέσιμα για μισθωτούς, η διαθεσιμότητα αυτών των εγκαταστάσεων είναι περιορισμένη για τους αυτοαπασχολούμενους. Όταν τα συστήματα άδειας μητρότητας διατίθενται γενναιόδωρα για τους μισθωτούς, η αμειβόμενη απασχόληση είναι πιο ελκυστική, η αυτοαπασχόληση και οι άνθρωποι είναι λιγότερο πρόθυμοι να εγκαταλείψουν τις θέσεις εργασίας των μισθών τους προκειμένου να ξεκινήσουν μια επιχείρηση. Η διαθεσιμότητα αυτών των συστημάτων στην αμειβόμενη απασχόληση αναμένεται να έχουν μεγαλύτερες (αρνητικές) επιπτώσεις στη γυναικεία επιχειρηματικότητα από ότι στην επιχειρηματικότητα των ανδρών αφού οι δραστηριότητες ανατροφής των παιδιών είναι ένα εμπόδιο ιδιαίτερα για τις εργαζόμενες γυναίκες (Bardasi, et al, 2007).

Οι πολιτισμικοί παράγοντες:

Οι πολιτιστικές αξίες παίζουν ρόλο στη διαμόρφωση των θεσμών σε μια χώρα. Οι αξίες και οι πεποιθήσεις διαμορφώνουν τη συμπεριφορά και, ως εκ τούτου, μπορεί επίσης να επηρεάσει την απόφαση κάποιου να γίνει αυτοαπασχολούμενος. Η επιχειρηματική κουλτούρα είναι μια σύνθετη έννοια, ομαδοποίηση πολλών πτυχών, συμπεριλαμβανομένης της αναγνώρισης που δίνεται στους επιχειρηματίες, οι επικρατούσες τάσεις ως προς την επιτυχία και την αποτυχία και ο βαθμός στον οποίο οι άνθρωποι θεωρούν την άσκηση των ευκαιριών ως κοινωνικά θεμιτό. Οι πιο βαθιά ριζωμένες πολιτιστικές αξίες μπορούν επίσης να συνδεθούν με την επιχειρηματικότητα. Ο Hofstede διακρίνει διάφορους πολιτιστικούς δείκτες, όπως η απόσταση δύναμης, ο ατομικισμός, η ανδροπρέπεια, η αποφυγή αβεβαιότητας και η μακροχρόνια σχέση με βραχυπρόθεσμο προσανατολισμό (Masters & Meier, 1988).

Δυσαρέσκεια:

Η σχέση μεταξύ πολιτιστικών παραγόντων και της επιχειρηματικότητας εξαρτάται από το εάν η σχέση αυτή φαίνεται από τα συνολικά ψυχολογικά χαρακτηριστικά ή την προοπτική της κοινωνικής νομιμοποίησης (δυσαρέσκεια). Το γνώρισμα της συνολικής ψυχολογικής εξήγησης της επιχειρηματικότητας υποστηρίζει ότι, εάν υπάρχουν περισσότεροι άνθρωποι με επιχειρηματικές τιμές σε μια χώρα, υπάρχουν και πιο πολύ επιχειρηματίες. Σύμφωνα με την κοινωνική επιχειρηματικότητα η προοπτική νομιμοποίησης επηρεάζεται από τη διαφορά στις αξίες και τις πεποιθήσεις μεταξύ του πληθυσμού στο σύνολό του και τους δυνητικούς επιχειρηματίες. Όταν τα άτομα είναι δυσαρεστημένα με τις υπάρχουσες δομές (οι οποίες δεν τους προσφέρουν επιχειρηματικές ευκαιρίες), είναι πιθανό να αφήσουν τις κύριες οργανώσεις και να αρχίσουν τη δική τους επιχείρηση. Τα εμπειρικά στοιχεία σχετικά με την σχέση μεταξύ της δυσαρέσκειας και της επιχειρηματικότητας σε επίπεδο χώρας είναι σπάνια, εν μέρει λόγω της έλλειψης στοιχείων. Ωστόσο, χρησιμοποιώντας δεδομένα για 15 ευρωπαϊκές χώρες για την περίοδο 1978- 2000, ο Noorderhaven βρίσκει θετική την επίδραση της δυσαρέσκειας (με τη ζωή) όσον αφορά την αυτοαπασχόληση, υποστηρίζοντας την άποψη της κοινωνικής νομιμοποίησης. Το φύλο του επιχειρηματία μπορεί να παίξει κάποιο ρόλο στη σχέση με τον πολιτισμό. Από την προοπτική των συνολικών ψυχολογικών χαρακτηριστικών μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι γυναίκες είναι λιγότερο πιθανό να έχουν επιχειρηματικά χαρακτηριστικά και, κατά συνέπεια, είναι λιγότερο πιθανό να γίνουν επιχειρηματίες. Όσον αφορά την προοπτική της κοινωνικής νομιμοποίησης τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών έρχονται αντιμέτωποι με τις κοινωνικές και οργανωτικές δομές που (δεν) προσφέρουν επιχειρηματικές ευκαιρίες, προκειμένου να παρακινηθούν να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση. Ο Vroom δείχνει ότι υπάρχει συχνά μια θετική σχέση ανάμεσα στη ζωή και ικανοποίηση από την εργασία. Οι άνθρωποι που είναι δυσαρεστημένοι με τη δουλειά τους τείνουν επίσης να είναι δυσαρεστημένοι με τη ζωή. Ο Brayfield, όπως αναφέρει και ο Vroom, υποστηρίζει ότι οι άνδρες που είναι δυσαρεστημένοι με τη δουλειά τους, είναι πιο πιθανό να είναι ικανοποιημένοι με τη ζωή γενικά από τις γυναίκες που βιώνουν δυσαρέσκεια στη δουλειά. Κατά συνέπεια, συμπεραίνετε ότι οι άνδρες που είναι δυσαρεστημένοι (με τις θέσεις εργασίας τους) είναι πιο πιθανό να έρθουν σε δράση και να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση από τις γυναίκες που είναι δυσαρεστημένες. Από την άποψη αυτή η δυσαρέσκεια με τη ζωή αναμένεται να

έχει ευρύτερες επιπτώσεις στην ανδρική από τη γυναικεία επιχειρηματικότητα(Bardasi, etal, 2007).

Προκύπτουν δύο σημαντικές διαπιστώσεις: τόσο η άτυπη οικονομία όσο και ο καταμερισμός της εργασίας σε γυναίκες έχουν πολύ σημαντική συσχέτιση με τη γυναικεία επιχειρηματική δραστηριότητα. Μετά από έρευνες, προκύπτει, ότι, στην άτυπη οικονομία βρίσκεται θετικό πρόσημο (ενώ προσδοκάται αρνητικό), και για τον καταμερισμό των εργασιών στις γυναίκες βρίσκεται αρνητικό πρόσημο (ενώ προσδοκάται θετικό). Με προσεκτική εξέταση των στοιχείων αποκαλύπτετε ότι ένας μικρός αριθμός των αναπτυσσόμενων χωρών (Ινδία, Αργεντινή, Βραζιλία και Μεξικό) είναι υπεύθυνος για αυτόν τον αντιφατικό συσχετισμό. Αυτές οι τέσσερις χώρες έχουν τα υψηλότερα ποσοστά γυναικείας επιχειρηματικής δραστηριότητας και να συνδυάσουν αυτά τα υψηλά ποσοστά μαζί με ένα σχετικά μεγάλο ανεπίσημο τομέα (μαζί με τη Ρωσία αυτές οι τέσσερις χώρες είναι στην πρώτη πεντάδα) και απασχολούν ένα μικρό ποσοστό των γυναικών στο εργατικό δυναμικό(De Bruin, etal, 2006). Οι τέσσερις χώρες που συγκαταλέγονται μεταξύ των έξι χωρών με το υψηλότερο μερίδιο στην γυναικεία επιχειρηματικότητα.Η παρατήρηση αυτή είναι σύμφωνη με το επιχείρημα ότι ιδιαίτερα οι γυναίκες μπορούν να συμμετέχουν στην άτυπη δραστηριότητα. Στην πραγματικότητα, οι τέσσερις χώρες είναι οι μόνες στα δεδομένα,που, για τα οποία το ποσοστό των γυναικών στην επιχειρηματική δραστηριότητα είναι υψηλότερο από το μερίδιο των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Δεδομένου ότι η τελευταία μεταβλητή έχει ληφθεί από επίσημες στατιστικές (από τα εθνικά γραφεία των στατιστικών στοιχείων), δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι η (γυναικεία) επιχειρηματικότητα στον τομέα της παραοικονομίας δεν προσμετρούνται στο μέτρο του εργατικού δυναμικού, αλλά περιλαμβάνονται στο μέτρο TEA GEM. Λόγω του ειδικού σχεδίου για την Ινδία, την Αργεντινή, τη Βραζιλία και το Μεξικό (δηλαδή, τα ποσοστά της υψηλής επιχειρηματικής δραστηριότητας, την εκτεταμένη παραοικονομία, το χαμηλό επίπεδο καταμερισμού εργασίες σε γυναίκες), θεωρείτε ότι είναι πιθανό ότι για τις χώρες αυτές ένας σημαντικός αριθμός επιχειρηματιών να αποτελεί μέρος του ανεπίσημου τομέα(Orhan&Scott, 2001).

Οι παραπάνω παρατηρήσεις θα πρέπει να καθορίσουν ένα σημαντικό θέμα για την ερευνητική ατζέντα του Global Entrepreneurship Monitor, που έχει μείνει σε μεγάλο βαθμό ανεξερεύνητη μέχρι τώρα: πόσοι «άτυποι» επιχειρηματίες περιλαμβάνονται στα μέτρα της επιχειρηματικότητας της Έρευνας ενήλικου πληθυσμού, και πώς αυτό επηρεάζει εμπειρικές αναλύσεις που κάνουν χρήση της βάσης δεδομένων του GEM. Το θέμα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις μελέτες επικεντρώνονται στις χώρες του GEM με εκτεταμένους τους άτυπους τομείς. Συσχετίζοντας τα παραπάνω προκύπτει ότι η ανδρική και η γυναικεία επιχειρηματικότητα, οι δραστηριότητες τους, είναι πολύ υψηλές, Κατά συνέπεια, μπορεί κάποιος να αναμένει ότι οι καθοριστικοί παράγοντες, συνολικά, στην ανδρική και στην γυναικεία επιχειρηματική δραστηριότητα είναι παρόμοιοι αντί διαφορετικοί(Coleman, 2000).

Οι συσχετίσεις μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών:

Σε σχέση με τις ανεξάρτητες μεταβλητές, παρατηρούνται υψηλές συσχετίσεις μεταξύ των επενδύσεων, του κατά κεφαλήν εισοδήματος και του ανεπίσημου τομέα. Η υψηλή θετική συσχέτιση μεταξύ των επενδύσεων και του κατά κεφαλήν εισοδήματος συνεπάγεται ότι, όλα τα πράγματα είναι ίσα (*ceteris paribus*), οι πλούσιες χώρες επενδύουν περισσότερο από τις φτωχές χώρες. Η υψηλή αρνητική συσχέτιση μεταξύ του κατά κεφαλήν εισοδήματος και ανεπίσημου τομέα μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι οι φτωχότερες χώρες είναι πιθανό να έχουν ένα μεγάλο ανεπίσημο τομέα, όπου οι άνθρωποι χωρίς επίσημη αναζήτηση εργασίας και άλλα (άτυπα) μέσα για να κερδίσουν τα προς το ζην. Η ικανοποίηση από τη ζωή σχετίζεται με διάφορες άλλες εξηγηματικές μεταβλητές, συμπεριλαμβανομένων το κατά κεφαλήν εισόδημα, η απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών, τις επενδύσεις,την οικονομική μετάβαση ή τον κομμουνισμό, την ανεργία, και τον ανεπίσημο τομέα.Ως εκ τούτου, προκύπτει ότι (*ceteris paribus*), σε πιο πλούσιες, πιο σταθερές χώρες, οι άνθρωποι είναι πιο ικανοποιημένοι. Η διαπίστωση ότι η ανεργία σχετίζεται αρνητικά με την ικανοποίηση από τη ζωή είναι σύμφωνα με τον Vroom. Επίσης, η ρύθμιση εισόδου συσχετίζεται με τις επενδύσεις,το κατά κεφαλήν εισόδημα, την απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών γεγονός που δείχνει ότι οι πλουσιότερες και πιο αναπτυγμένες χώρες χαρακτηρίζονται από λιγότερη ρύθμιση εισόδου(Buttner&Rosen, 1988).

Η αρνητική επίδραση των επενδύσεων επί του συνόλου και την ανδρική επιχειρηματική δραστηριότητα είναι σε αντίφαση. Οι υψηλές επενδύσεις μπορεί να είναι ένας δείκτης της παρουσίας των μεγάλων επιχειρήσεων, οι οποίες συνήθως επενδύσουν περισσότερο από τις μικρές επιχειρήσεις και τείνουν να έχουν μεγαλύτερη επίγνωση των επενδύσεών τους και πιο πρόθυμες να συντάσσουν σχετικές εκθέσεις. Πράγματι, ο Jacobsson υποστηρίζει ότι η χρήση των δεδομένων για τη μέτρηση των τεχνολογικών δραστηριοτήτων μπορεί να οδηγήσει σε υποεκτίμηση των δραστηριοτήτων αυτών σε μικρότερες επιχειρήσεις, όπως οι επιχειρήσεις αυτές είναι λιγότερο πιθανό να αναφέρουν τις δαπάνες τους για επενδύσεις. Επίσης, οι επενδύσεις μπορούν να θεωρηθούν ως είσοδος μεταβλητή, η οποία δεν εγγυάται καινοτόμο έξοδο. Τέλος, η σχέση μεταξύ τεχνολογικής ανάπτυξης και της επιχειρηματικότητας μπορεί να είναι μη γραμμικές. Το επίπεδο της ανεργίας δεν έχει σημαντική επίδραση στη συνολική γυναικεία επιχειρηματική δραστηριότητα, αλλά επίσης δεν φαίνεται να έχει αρνητική επίδραση ούτε στην ανδρική επιχειρηματική δραστηριότητα. Ως εκ τούτου, δεν υπάρχει κάποια ένδειξη διαφορική από την επίδραση της ανεργίας στη γυναικεία και στην ανδρική επιχειρηματική δραστηριότητα. Ως παράγοντας, τουλάχιστον για την ανδρική επιχειρηματική δραστηριότητα η αρνητική επίδραση της ανεργίας είναι μεγαλύτερη από το θετικό αποτέλεσμα του «πρόσφυγα», όπου μια μείωση του αριθμού των επιχειρηματικών ευκαιριών ακυρώνει τις θετικές επιπτώσεις της ανεργίας (Brockhaus & Horwitz, 1986).

Σε αντίθεση με ό,τι προβλέπεται στο γυναικείο καταμερισμό εργασίας ο οποίος έχει αρνητική επίδραση στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται στους μεγάλους αριθμούς (γυναικών) επιχειρηματιών στον ανεπίσημο τομέα στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπως την Ινδία, τη Βραζιλία, το Μεξικό και την Αργεντινή. Η επίδραση της πρώην κομμουνιστικής χώρας είναι αρνητική, αλλά όχι σημαντική. Αυτή η μεταβλητή φαίνεται να ασκεί επιρροή στην ανδρική επιχειρηματική δραστηριότητα και όχι στη γυναικεία επιχειρηματική δραστηριότητα. Και πάλι, ο υψηλός αριθμός των γυναικών επιχειρηματιών στον τομέα της παραοικονομίας στις χώρες αυτές εξηγεί το μη σημαντικό αποτέλεσμα για τις γυναίκες της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η σημασία της οικογένειας (δηλαδή, οι υψηλές οικογενειακές αξίες) επηρεάζουν θετικά την επιχειρηματική δραστηριότητα.

Επειδή η επιχειρηματικότητα συνεπάγεται υψηλό κίνδυνο και επενδυτικό χρόνο. Συχνά υποστηρίζεται ότι η επιχειρηματικότητα δεν είναι «βιώσιμη» λύση για τους ανθρώπους που τρέχουν ένα νοικοκυριό και έχουν υψηλές οικογενειακές αξίες. Ωστόσο, η αυτοαπασχόληση μπορεί επίσης να επιτρέπει στα μέλη του νοικοκυριού να προσαρμόσουν τα χρονοδιαγράμματα τους για τις ανάγκες της οικογένειας, επειδή υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία στις ώρες εργασίας. Επιπλέον, η υποστήριξη της οικογένειας και η δυνατότητα να εργάζονται από το σπίτι μπορεί επίσης να διαδραματίσει έναν ρόλο. Τα άτυπα επιχειρηματικά κεφάλαια έχουν σημαντική θετική επίδραση στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Η ρύθμιση εισόδου, η κάλυψη της άδειας μητρότητας και η ικανοποίηση του τρόπου ζωής δεν φαίνεται να επηρεάζουν την επιχειρηματική δραστηριότητα. Αποτελέσματα, παρέχουν αποδείξεις ότι οι γυναίκες και άνδρες στην επιχειρηματική δραστηριότητα επηρεάζονται σε κάποιο βαθμό από διάφορους παράγοντες. Για παράδειγμα, οι επενδύσεις και η ανεργία φαίνεται να επηρεάζουν την ανδρική επιχειρηματική δραστηριότητα και όχι τη γυναικεία επιχειρηματική δραστηριότητα. Επίσης, αυτό φαίνεται να είναι η περίπτωση για την πρώην κομμουνιστική χώρα και τον ανεπίσημο τομέα. Από την άλλη πλευρά, η ικανοποίηση από τη ζωή φαίνεται να επηρεάζει μόνο τη γυναικεία επιχειρηματική δραστηριότητα. Αλλά ακόμη και αν ένας παράγοντας που επηρεάζει τόσο την ανδρική όσο και την γυναικεία επιχειρηματική δραστηριότητα, ο σχετικός αντίκτυπος μπορεί να εξακολουθεί να είναι διαφορετικός και στα δύο είδη της επιχειρηματικότητας (Fischer, et al, 1993).

Σύμφωνα, με τις έρευνες, δεν μπορεί να διακριθεί ξεκάθαρα, αν η σχετική επίδραση των μεταβλητών είναι διαφορετική μεταξύ γυναικών και ανδρών επιχειρηματιών. Οι διαφορικές διερευνήσεις έχουν επιπτώσεις και στη γυναικεία και στην ανδρική επιχειρηματικότητα. Βάση των ερευνών εξηγείται το μερίδιο της γυναίκας στο σύνολο της επιχειρηματικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένων και των ερμηνευτικών μεταβλητών που έχουν σημαντική επίπτωση στην γυναικεία και στην ανδρική επιχειρηματική δραστηριότητα, αφήνοντας έξω την απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών, τη ρύθμιση εισόδου και την κάλυψη της άδειας μητρότητας. Ειδικότερα, η θετική επίδραση στο μερίδιο της γυναίκας όσον αφορά το μερίδιο της επιχειρηματικότητας μπορεί να ερμηνευθεί με δύο διαφορετικούς τρόπους:

(μεταβλητή) μπορεί είτε να έχουν (σχετικά) περισσότερο θετική ή μια (σχετικά) μικρότερη αρνητική επίδραση στην γυναικεία επιχειρηματικότητα (σε σύγκριση με την επιχειρηματικότητα των ανδρών). Μόνο δύο παράγοντες (η ανεργία και η ικανοποίηση από τη ζωή) επηρεάζουν το γυναικείο μερίδιο στην επιχειρηματικότητα. Η επίδραση της ανεργίας είναι θετική. Αυτό σημαίνει ότι η αρνητική επίδραση της ανεργίας στην επιχειρηματική δραστηριότητα είναι (πολύ) μικρότερη για τις γυναίκες από ό, τι για τους άνδρες (DeMartino&Barbato, 2003).

Μπορεί να είναι ότι η θετική επίδραση της ανεργίας είναι μεγαλύτερη για τις γυναίκες από ό, τι για τους άνδρες, δηλαδή, οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να ξεκινήσουν μια επιχείρηση από ανάγκη σε κατάσταση οικονομικής ύφεσης από ό, τι οι άνδρες. Πράγματι, ο Reynolds βρίσκει ότι, αν και οι άνδρες είναι πιο πιθανό να εμπλακούν στην επιχειρηματική δραστηριότητα, η διαφορά ποσοστού στην επιχειρηματική δραστηριότητα των ανδρών και των γυναικών είναι μικρότερη για «αναγκαιότητα» από ό, τι για «ευκαιρία» της επιχειρηματικότητας. Μπορεί επίσης να βρεθεί μια θετική επίδραση της ικανοποίησης από τη ζωή. Αυτό πρέπει να ερμηνεύεται ως θετική επίδραση της ικανοποίησης από τη ζωή για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα, ενώ ένα τέτοιο αποτέλεσμα είναι ανύπαρκτο για την επιχειρηματικότητα των ανδρών. Αυτό το αποτέλεσμα μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι, σε σύγκριση με τους άνδρες, οι γυναίκες έχουν την τάση να οδηγούνται από συναισθήματα, δηλαδή, να λαμβάνουν αποφάσεις λόγω ενστίκτου, διαίσθησης, διαισθητικές αποφάσεις. Κατά συνέπεια, για τις γυναίκες μπορεί να είναι πιο σημαντικό να νιώθουν σιγουριά (για τον εαυτό τους και για το περιβάλλον), πριν αποφασίσουν να ξεκινήσουν μια επιχείρηση. Για τους άνδρες, η απόφαση να ξεκινήσουν μια επιχείρηση μπορεί να είναι λιγότερο εξαρτημένη από τη συναισθηματική τους ευημερία. Για τις υπόλοιπες μεταβλητές δεν αναμένονται επιδράσεις στο γυναικείο μερίδιο στην επιχειρηματικότητα. Η σημαντική επίδραση της ικανοποίησης από τη ζωή αποδεικνύει και πάλι ότι η μελέτη του αριθμού των επιχειρηματιών και της σύνθεσης και της ποικιλομορφίας της επιχειρηματικότητας δεν είναι συγκρίσιμα (Bardasi, etal, 2007).

Το μέγεθος των επιδράσεων:

Ενδιαφέρον προκαλεί και το μέγεθος των επιπτώσεων. Δεδομένου ότι υπάρχει μεγάλη διακύμανση στο κατά κεφαλήν εισόδημα μεταξύ των χωρών (στο σύνολο των δεδομένων) δεν μπορεί να θεωρηθεί εύλογο. Από τη σκοπιά των διαφορών μεταξύ των φύλων (δηλ, μια επίδραση στη γυναικεία μετοχή) και πάλι ξεχωρίζει η ανεργία και η ικανοποίηση από τη ζωή. Η ικανοποίηση από τη ζωή έχει μια θετική επίδραση για τη γυναικεία TEA, ενώ δεν έχει καμία επίδραση στον αριθμό των ανδρών επιχειρηματιών. Λόγω του μεγαλύτερου αριθμού των ανδρών επιχειρηματιών, αυτό συνεπάγεται μια σημαντική επίδραση στο γυναικείο μερίδιο στην επιχειρηματικότητα. Η ανεργία έχει αρνητική επίδραση (1,58 ποσοστιαία μονάδα) για το ποσοστό ανδρικής TEA και καμία επίδραση στο ποσοστό της γυναικείας TEA, και υπάρχει μια θετική επίδραση του 2,51 τοις εκατό σημείο στο γυναικείο μερίδιο στη συνολική επιχειρηματική δραστηριότητα(Bardasi, etal, 2007).

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η συμμετοχή της ανδρικής και της γυναικείας επιχειρηματικότητας, τα ποσοστά της συμμετοχής αυτής, μπορούν να βελτιωθούν με τη χρήση των ανεξάρτητων μεταβλητών των φύλων. Για παράδειγμα, εξηγώντας τη μεταβολή της γυναικείας επιχειρηματικής δραστηριότητας σε όλες τις χώρες, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών είναι περισσότερο σε σχέση με το γενικό ποσοστό ανεργίας (συνολικά των γυναικών και των ανδρών). Από τις έρευνες συμπεραίνεται ότι η μόνη μεταβλητή που σχετίζεται με τη γυναικεία και την ανδρική επιχειρηματικότητα είναι η σημασία της οικογένειας (για την ανδρική επιχειρηματικότητα). Η σημασία της οικογένειας για τις γυναίκες δεν έχει σημαντική σχέση με την επιχειρηματική δραστηριότητα. Υποδηλώνεται ότι αυτή η σχέση αυτή ισχύει και για τις γυναίκες και για τους άνδρες. Χρησιμοποιώντας ως επεξηγηματικές τις μεταβλητές των φύλων φαίνεται να είναι σημαντικές για την κατάλληλη ερμηνεία των σχέσεων. Η συσχέτιση της σημασίας της οικογένειας για τους άνδρες (τόσο με τη γυναικεία επιχειρηματικότητα όσο και την ανδρική επιχειρηματικότητα) υποδεικνύεται ότι όταν οι άνδρες θεωρούν την οικογένεια να είναι πιο σημαντική, αυτό οδηγεί σε αύξηση της γυναικείας και της ανδρικής επιχειρηματικής δραστηριότητας. Δεν υπάρχει κάποιο αποτέλεσμα για τη σημασία της οικογένειας για

τις γυναίκες. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι εάν οι άνδρες θεωρούν την οικογένεια ως σημαντικό, τους ωθεί να κινήσει το κίνητρο για να γίνουν αυτοαπασχολούμενοι (να κάνουν προσπάθειες που τους επιτρέπουν να εργαστούν ευέλικτο ωράριο ή από το σπίτι) και προωθούν και τις συζύγους τους να εργάζονται ως αμειβόμενα μέλη της επιχείρησής τους. Αυτό μπορεί να μην ισχύει για τις γυναίκες που γίνονται αυτοαπασχολούμενες, δηλαδή μπορεί να είναι πιο πιθανό να κρατήσουν τη δική τους δουλειά αντί να συμβάλλουν ή να βοηθήσουν στην επιχείρηση του συζύγου, εξηγώντας την απουσία αποτελέσματος της σημασίας της οικογένειας για τις γυναίκες στην ανδρική επιχειρηματική δραστηριότητα (DeMartino & Barbato, 2003).

4.7. Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην επιχειρηματικότητα

Γενικά υποστηρίζεται ότι οι γυναίκες επιχειρηματίες αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα από τους άνδρες. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στη φάση ίδρυσης της επιχείρησης κατά την οποία οι γυναίκες αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες στην εξεύρεση κεφαλαίων και στην υποστήριξη που έχουν από την Πολιτεία. Παρατηρήθηκε ακόμη ότι οι γυναίκες επιχειρηματίες ζητούν λιγότερο συχνά από τους άνδρες τη γνώμη ειδικών συμβούλων της Πολιτείας, ενώ παλιότερες έρευνες υποστήριξαν ότι οι γυναίκες επιχειρηματίες είναι περισσότερο πιθανό να αντιμετωπίσουν προβλήματα κατά τη διάρκεια της επιχειρηματικής τους δραστηριοποίησης. Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε ότι η παράμετρος φύλο είναι σημαντικός παράγοντας διαφοροποίησης της επιτυχίας μιας επιχείρησης (Brandstätter, 1997).

Είναι αναμφισβήτητο το γεγονός ότι δεν είναι εύκολο κανείς να ξεκινά την δική του δουλειά, ούτε να επεκτείνει και να αναπτύσσει την επιχείρησή του με επιτυχία. Τόσο οι άνδρες επιχειρηματίες, όσο και οι γυναίκες έχουν να αντιμετωπίσουν πολλά προβλήματα στο ξεκίνημα της επιχείρησης και στη διάρκεια λειτουργίας της. Τέτοιου είδους προβλήματα και δυσκολίες είναι η ανεύρεση χρηματοδότησης, οι πολλές ώρες εργασίας και σκληρής δουλειάς και το άγχος από το ρίσκο του κεφαλαίου που έχει

επενδυθεί. Εντούτοις, πέρα από αυτά τα γενικά επιχειρησιακά προβλήματα, διάφορες έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχουν συγκεκριμένες δυσκολίες που είναι κοινές στις γυναίκες επιχειρηματίες.

Πρώτον, οι γυναίκες ακόμα δεν έχουν πρόσβαση στα κεφάλαια, σε σχέση με τους άνδρες καθώς είναι δυσκολότερο για τις γυναίκες να αντλήσουν κεφάλαια ή να πάρουν δάνεια από την τράπεζα. Δεύτερον, πολλές γυναίκες επιχειρηματίες κάνουν λόγο για προβλήματα φερεγγυότητας:

οι άλλοι δεν πιστεύουν ότι οι γυναίκες μπορούν να ξεκινήσουν και να διαχειριστούν τις επιχειρήσεις τους καλά. Αυτές οι αρνητικές αντιδράσεις εκ μέρους των προμηθευτών, των πελατών και των υπαλλήλων μπορεί να απογοητεύσουν ιδιαίτερα τις γυναίκες επιχειρηματίες και να υπονομεύσουν την αυτοπεποίθησή τους. Τέλος, ακόμα και όταν τα καταφέρουν να διεισδύσουν στον χώρο των επιχειρήσεων, οι γυναίκες διατηρούν συνήθως την κύρια ευθύνη του ιδιωτικού τους χώρου. Οι γυναίκες είναι συνήθως αυτές που φροντίζουν τα παιδιά και το σπίτι, και που πρέπει να ασχοληθούν με το νοικοκυριό και τα γεύματα. Το να ισορροπήσουν, συνεπώς σπίτι και δουλειά είναι δυσκολότερο για τις γυναίκες επιχειρηματίες παρά για τους άνδρες (Scherer, et al, 1990).

Τα τρία αυτά κύρια προβλήματα σε συνδυασμό με τα γενικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες επιχειρηματίες στην αγορά εργασίας, έχουν τις ρίζες τους σε δύο κατηγορίες στερεοτύπων: στα στερεότυπα μεταξύ ανδρών και γυναικών και στα επαγγελματικά στερεότυπα. Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στα στερεότυπα που ισχύουν για τους άνδρες και τις γυναίκες. Αυτή η κατηγορία στερεοτύπων, αποκαλούμενη συχνά «στερεότυπα φύλου», πηγάζει από τους παραδοσιακούς ρόλους γυναικών και ανδρών, οι οποίοι με την πάροδο των χρόνων παγιώθηκαν. Προέρχονται από τον πατροπαράδοτο καταμερισμό της εργασίας και των ασχολιών στην καθημερινή ζωή. Καθ' όλη τη διάρκεια των περασμένων αιώνων οι άνδρες κυριαρχούσαν στο δημόσιο και επαγγελματικό βίο ενώ οι ασχολίες των γυναικών περιορίζονταν στην οικογένεια και στο νοικοκυριό (Kalleberg & Leicht, 1991).

Η δεύτερη κατηγορία είναι τα στερεότυπα που ισχύουν στα επαγγέλματα και οδηγούν στη διάκριση των επαγγελματιών σε “ανδρικά” και “γυναικεία”. Οι άνθρωποι έχουν υποσυνείδητα συνδυάσει ορισμένους τύπους εργασιών με τις γυναίκες και άλλες με τους άνδρες. Έτσι όταν οι άνθρωποι βλέπουν μια γυναίκα σε ένα ανδροκρατούμενο επάγγελμα ή αντίστοιχα έναν άνδρα σε γυναικοκρατούμενο τους αντιμετωπίζουν με καχυποψία. Τόσο τα στερεότυπα φύλου όσο και τα επαγγελματικά περιορίζουν τις ευκαιρίες ανάπτυξης επιχειρηματικής συμπεριφοράς από τις γυναίκες καθώς θεωρείται ότι, η θέση της γυναίκας είναι στο σπίτι, και ότι η εργασία γενικά και ο χώρος των επιχειρήσεων πιο συγκεκριμένα είναι αποκλειστικά δικαίωμα των ανδρών(Morris, etal, 2006).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αντίστοιχα με τις υποθέσεις και τη χρήση μονόπλευρων διαδικασιών δοκιμής, η παρούσα μελέτη διαπιστώνει σημαντικές επιπτώσεις στην επιχειρηματική δραστηριότητα βάση των ποσοστών του κατά κεφαλήν εισοδήματος, της ανεργία, τον ανεπίσημο τομέα, την πρώην κομμουνιστική χώρα και τα άτυπα κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών. Θεωρείται ότι οι διαφορετικές επιδράσεις στη γυναικεία και στην ανδρική επιχειρηματική δραστηριότητα είναι η ανεργία και η ικανοποίηση του βιοτικού επιπέδου. Πιο συγκεκριμένα, οι αρνητικές επιπτώσεις της ανεργίας απασχολούν λιγότερο τις γυναίκες και το αποτέλεσμα της ικανοποίησης από τη ζωή στην επιχειρηματική δραστηριότητα είναι θετική για τις γυναίκες και ανύπαρκτη για τους άνδρες. Η παρούσα εργασία έχει μια σημαντική εννοιολογική και εμπειρική συμβολή, ιδίως δεδομένου ότι υπήρξαν σχετικά λίγες μελέτες που επικεντρώνονται στους καθοριστικούς παράγοντες της γυναικείας και της ανδρικής επιχειρηματικής δραστηριότητας σε επίπεδο χώρας. Από εννοιολογική άποψη, η παρούσα εργασία συγκεντρώνει πολλά λογοτεχνικά ρεύματα και αναλύει την επίδραση στην (γυναικεία) επιχειρηματικότητα από ένα μεγάλο φάσμα παραγόντων που έχουν ταξινομηθεί σε πέντε τομείς (δηλαδή, τεχνολογικούς, οικονομικούς, δημογραφικούς, θεσμικούς και πολιτισμικούς παράγοντες). Από μια εμπειρική άποψη αυτή η μελέτη δείχνει τις μεθοδολογικές επιπτώσεις της μελέτης των καθοριστικών παραγόντων των γυναικών και των ανδρών επιχειρηματιών. Υποστηρίζεται ότι υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι να μετρηθεί η γυναικεία επιχειρηματικότητα σε επίπεδο (δηλαδή, σε απόλυτους ή σχετικούς όρους) και δείχνουν ότι μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ συμπεριλαμβανομένων των γενικών ή επεξηγηματικών μεταβλητών των φύλων. Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της θεωρίας και της εμπειρικής ανάλυσης θα πρέπει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας που αναφέρονται στην παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στη αγγλοσαξονικές χώρες και ορισμένες από τις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης, ενώ τα δεδομένα επίσης καλύπτουν (τις αναπτυγμένες χώρες), στη Νότια Αμερική και την Ασία. Αυτό

περιορίζει το βαθμό στον οποίο η βιβλιογραφική έρευνα εξηγεί τις παγκόσμιες εξελίξεις στη (γυναικεία) επιχειρηματική δραστηριότητα. Χρειάζεται πολύ προσοχή η ερμηνεία των αποτελεσμάτων της μελέτης αυτής. Λαμβάνοντας υπόψη τον περιορισμένο αριθμό παρατηρήσεων (δηλαδή, τις χώρες) στο σύνολο δεδομένων και την επιλογή των επεξηγηματικών μεταβλητών (υπό το πρίσμα της διαθεσιμότητας των δεδομένων), η παρούσα μελέτη θα πρέπει να θεωρηθεί ως μια διερευνητική μελέτη, κι θα καθοδηγήσει τις μελλοντικές μελέτες στον τομέα αυτό. Η μελλοντική έρευνα θα πρέπει να προσπαθήσουμε να συμπεριλάβει περισσότερες χώρες στην ανάλυση και να διερευνήσει πιο επεξηγηματικά τους τομείς. Περισσότεροι πολιτιστικοί και πολιτικοί παράγοντες θα πρέπει να περιλαμβάνονται για να αποκλείσουν διαφορές μεταξύ των χωρών σε αυτούς τους τομείς. Επιπλέον, η μελλοντική έρευνα θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα ευρύτερο φάσμα των θεσμικών παραγόντων, όπως την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, τη φορολογία και την κοινωνική ασφάλιση. Προφανώς, αυτή η μελέτη αφήνει περιθώρια για τη διερεύνηση της φύσης και την προέλευσης της γυναικείας επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο των συγκεκριμένων χωρών, σε σύγκρισή τους βάση τις διαφορές σε σχέση με τους παράγοντες που έχουν αναγνωριστεί ως «προάγγελοι» της γυναικείας επιχειρηματικότητας. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη γυναικεία επιχειρηματικότητα στις αναπτυσσόμενες χώρες μπορεί να είναι διαφορετικές από εκείνες που δεν είναι ανεπτυγμένες. Στην παρούσα μελέτη, επίσης, φαίνεται ότι μπορεί να υπάρχει ένα σημαντικό μερίδιο των (ιδιαίτερα των γυναικών) επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στον ανεπίσημο τομέα, ιδιαίτερα στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Για να είναι σε θέση να παράσχει πλήρη κατανόηση των λόγων για τους οποίους οι γυναίκες γίνονται αυτοαπασχολούμενες, η μελλοντική έρευνα που θα διερευνήσει το γυναικείο επιχειρηματικό κίνητρο θα πρέπει να λάβει υπόψη τόσο τους επίσημους όσο και τους ανεπίσημους οικονομικούς τομείς. Επιπλέον, θεωρείτε ότι η ανεργία έχει διαφορετική επίδραση στη γυναικεία επιχειρηματικότητα από ότι στην ανδρική επιχειρηματικότητα. Ως εκ τούτου, μπορεί να είναι ενδιαφέρον για τη μελλοντική μελέτη η επίδραση της ανεργίας. Για παράδειγμα, η επίδραση της ανεργίας στην απόφαση της αυτοαπασχόλησης είναι πιθανό να εξαρτάται από τον τύπο της ανεργίας, όπου μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ της εκούσιας ανεργίας (π.χ. λόγω της άδειας μητρότητας, τη φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων) ή ακούσιας ανεργίας

(π.χ. λόγω της συρρίκνωσης της εταιρείας). Μια πολύ σημαντική επιρροή είτε στην ανδρική είτε στη γυναικεία επιχειρηματικότητα, σε όλη αυτή τη μελέτη, είναι η σημασία της οικογένειας. Για τις γυναίκες και τους άνδρες η σημασία της οικογένειας έχει θετικό αντίκτυπο στην αυτοαπασχόληση. Δύο παράγοντες πιθανώς να παίζουν ρόλο εδώ. Πρώτον, η οικογένεια μπορεί να έχει επιχείρηση και να την υποστηρίζει δίνοντας, ωστόσο και στον επιχειρηματία ένα χέρι βοήθειας. Δεύτερον, η αυτοαπασχόληση επιτρέπει ευέλικτα ωράρια εργασίας και εργασία από το σπίτι. Κατά συνέπεια, η αυτοαπασχόληση μπορεί να συνδεθεί με τις ανάγκες της οικογένειας. Είναι ενδιαφέρον, να ειπωθεί, ότι η σημασία της οικογένειας για τους άνδρες επηρεάζει επίσης την επιχειρηματική δραστηριότητα των γυναικών (εκτός από εκείνο των ανδρών). Ως εκ τούτου, εάν οι άνδρες γίνουν επιχειρηματίες, οι σύζυγοι τους πιθανόν να συμβάλουν, επίσης, στην επιχείρηση ως αμειβόμενα μέλη οικογένειας. Η ανάλυση συσχέτισης δείχνει ότι αυτό δεν λειτουργεί και με τις γυναίκες επιχειρηματίες,, δηλαδή, αν οι γυναίκες γίνουν αυτοαπασχολούμενες, οι σύζυγοί τους δεν έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμπλακούν στις επιχειρήσεις τους. Αυτό οδηγεί στο ερώτημα σε ποιο βαθμό (παγκόσμια) η διαδικασία ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου έχει προχωρήσει. Σε ποιο βαθμό οι γυναίκες και οι άνδρες σε όλο τον κόσμο έχουν ίση πρόσβαση στις οικονομικές ευκαιρίες και σχέσεις εντός του οικογενειακού βίου. Το εντυπωσιακό αποτέλεσμα αυτής της μελέτης είναι η θετική επίδραση της ικανοποίησης από τη ζωή όσον αφορά το ποσοστό του αριθμού των γυναικών επιχειρηματιών, η οποία είναι αντίθετη προς την προοπτική της «κοινωνικής νομιμοποίησης». Ως εκ τούτου, η ικανοποίηση από τη ζωή μπορεί να είναι ένα σημαντικό πολιτικό ζήτημα για τα κράτη που αποσκοπούν στην τόνωση της γυναικείας επιχειρηματικότητας. Αν και η ικανοποίηση από τη ζωή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από παράγοντες που είναι δύσκολο να επηρεαστούν, όπως η προσωπική ευτυχία και το οικονομικό κλίμα, τα κράτη μπορεί να είναι σε θέση να δημιουργήσουν υψηλότερα επίπεδα ικανοποίησης μεταξύ του γυναικείου πληθυσμού στοχεύοντας στους προβληματικούς τομείς και στα σημαντικά ζητήματα για τις γυναίκες, όπως το θέμα της φροντίδας των παιδιών και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου. Αυτά τα θέματα μπορούν να επηρεάσουν τη γυναικεία επιχειρηματικότητα άμεσα, αλλά και έμμεσα, μέσω της ικανοποίησης. Αν και μπορεί να είναι ένας μακρινός στόχος για τα κράτη να επηρεάσουν τη γυναικεία

επιχειρηματικότητα μέσω της ικανοποίησης, η ευαισθητοποίηση αυτής της σχέσης είναι σημαντική. Ένα άλλο που πρέπει να κάνει εντύπωση στην έρευνα είναι η διερεύνηση των αποτελεσμάτων: ο βαθμός στον οποίο συγκεκριμένες εξελίξεις στην ανδρική επιχειρηματικότητα μπορούν να επηρεάσουν την εξέλιξη στη γυναικεία επιχειρηματικότητα και το αντίστροφο. Στην παρούσα εργασία μελετήθηκε το θέμα αυτό χρησιμοποιώντας μόνο την συσχετική ανάλυση. Στη συνέχεια από τις αναλύσεις της έρευνας μπορεί κάποιος, επίσης, να ελέγξει για την ύπαρξη των επιπτώσεων. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η πολυμορφία της επιχειρηματικότητας είναι σημαντική από οικονομική άποψη - λόγω της επιλογής πιο μεγάλων και πιο ποικιλόμορφων προσφορών αγαθών και καταναλωτικών υπηρεσιών - μπορεί να είναι σημαντικό για τα κράτη να επικεντρωθούν στην αύξηση του μεριδίου των γυναικών στην επιχειρηματικότητα. Για το σκοπό αυτό, η κρατική πολιτική πρέπει να αποσκοπεί στον επηρεασμό των παραγόντων εκείνων που έχουν σχετικά ισχυρότερη επίδραση στην γυναικεία από ό, τι στην ανδρική επιχειρηματικότητα.

Επίσης, η συστηματική συλλογή δεδομένων είναι ζωτικής σημασίας για τα κράτη για να έχουν μια σαφή κατανόηση του ρόλου της γυναικείας επιχειρηματικότητας στην οικονομική διαδικασία και στις σχέσεις μεταξύ της επιχειρηματικότητας και άλλων παραγόντων. Η γνώση του αριθμού και του μεριδίου των γυναικών επιχειρηματιών σε διάφορες χώρες ενισχύει την έρευνα μεγάλης κλίμακας στον τομέα της γυναικείας επιχειρηματικότητας, τόσο εντός όσο και μεταξύ των χωρών. Η παλαιότερη και η σύγχρονη έρευνα για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα έχει επικεντρωθεί κυρίως από μικρές ομάδες των γυναικών επιχειρηματιών (ποιοτική έρευνα) στο εσωτερικό των χωρών.

Η προώθηση της επιχειρηματικότητας και η ανάπτυξη υγιών και ανταγωνιστικών επιχειρήσεων είναι γεγονός ότι σήμερα αναγνωρίζονται ως οι βασικοί παράγοντες δημιουργίας ισχυρών οικονομιών ελεύθερης αγοράς. Η δυναμική παγκοσμιοποίηση της οικονομίας αποτελεί μια πραγματικότητα, που δοκιμάζει την ικανότητα των οικονομιών των αναπτυσσόμενων και ιδιαίτερα των αναπτυσσόμενων χωρών τόσο να προσαρμόζονται έγκαιρα και αποτελεσματικά σε αυτήν, όσο και να διατηρούν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα.

Στο νέο διεθνοποιημένο περιβάλλον, οι ΜΜΕ αναγνωρίζονται ως η ανθεκτικότερη και επικρατέστερη μορφή επιχείρησης όλων των χωρών, αποτελούν δυναμικό παράγοντα όλων των οικονομιών και παίζουν κεντρικό ρόλο στην προώθηση βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, ενώ αποτελούν σημαντικό κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό κεφάλαιο των εθνών. Είναι γεγονός ότι, τα θετικά οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα των δυναμικών ΜΜΕ συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον των αναπτυσσόμενων χωρών και η ανάγκη τόνωσης και ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας, ως αναντικατάστατος παραγωγικός συντελεστής, παρουσιάζεται εντονότερα από κάθε άλλη φορά. Οι μικρομεσαίοι επιχειρηματικοί οργανισμοί, παρόλα τα δυσανάλογης έντασης εμπόδια και προβλήματα που αντιμετωπίζουν συγκριτικά με τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, κατορθώνουν να κάνουν αισθητή την παρουσία τους στη διεθνή οικονομική σκηνή, μέσω της ανάπτυξης ισχυρών και προσοδοφόρων διασυνοριακών στρατηγικών συμμαχιών, ενισχύοντας έτσι το επιχειρηματικό τους προφίλ. Παρόλο όμως που η τάση για διεθνή δραστηριότητα των ΜΜΕ φαίνεται να παρουσιάζει ανοδική πορεία, αυτές εξακολουθούν να υπο-εκπροσωπούνται στη διεθνή οικονομική σκηνή.

Στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, η προώθηση και η εξέλιξη του θεσμού των καινοτόμων ΜΜΕ απαιτεί ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον, όπου η αναβάθμιση της εκπαίδευσης και ο προσανατολισμός της προς τη νέα γνώση, η διάδοση των νέων τεχνολογιών και οι κατάλληλες ρυθμίσεις προστασίας του ανταγωνισμού και δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας αποτελούν βασικές προϋποθέσεις του. Πολιτικές δημιουργίας ευνοϊκού επιχειρηματικού κλίματος και ενίσχυσης των δυνατοτήτων των ΜΜΕ, θα συντελέσει ευεργετικά στην απασχόληση και την καταπολέμηση της φτώχειας, ενώ παράλληλα θα προωθήσει ένα ανταγωνιστικότερο επιχειρηματικό περιβάλλον. Επομένως, οι ΜΜΕ προκειμένου να βελτιώσουν αισθητά την αποτελεσματικότητά τους υπό συνθήκες παγκοσμιοποίησης και παράλληλα να συμβάλλουν στην επίτευξη του αντικειμενικού στόχου εξασφάλισης υψηλού βιοτικού επιπέδου για τους πολίτες της χώρας, είναι αναγκαίο να δραστηριοποιούνται σε ποιοτικό επιχειρηματικό περιβάλλον βιώσιμης ανάπτυξης, με κατάλληλες δυνατότητες διασύνδεσης και οικονομικής ολοκλήρωσης της χώρας

τους με τις παγκόσμιες αγορές και τα διεθνή ολοκληρωμένα επιχειρηματικά δίκτυα, σε συνδυασμό πάντα με υψηλή και διαρκώς αυξανόμενη παραγωγικότητα.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι οι καινούριες συνθήκες που συνθέτουν το νέο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον, επιβάλλουν ως βασικότερο στόχο οικονομικής πολιτικής τη διατήρηση των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης που παρουσίασε η Ελληνική οικονομία τα τελευταία έτη. Η Ελλάδα προκειμένου να αποφύγει την περιθωριοποίησή της εντός της ΕΕ, και τις δυσάρεστες συνέπειες που αυτή συνεπάγεται, είναι αναγκαίο να κερδίσει τη μάχη της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης που ακολουθεί τα επόμενα έτη.

Ιδιαίτερα τώρα όπου η ΕΕ τείνει να κατευθύνει το μεγάλο όγκο των κοινοτικών της κονδυλίων προς τα νέα κράτη-μέλη της, το πρόβλημα της τροφοδότησης της ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας μετά τα τελευταία χρόνια της οικονομικής άνθησης, εμφανίζεται εντονότερο και επιτακτικότερο. Λαμβάνοντας λοιπόν υπ' όψη τα νέα δεδομένα, η χάραξη της οικονομικής πολιτικής των επόμενων ετών είναι αναγκαίο να είναι προσανατολισμένη προς την υιοθέτηση ενός τέτοιου μοντέλου ανάπτυξης, που θα είναι ικανό να απελευθερώσει τις οικονομικές δυνάμεις της Ελληνικής οικονομίας, να προσελκύσει νέες και περισσότερες άμεσες ξένες επενδύσεις και τελικά να συντελέσει στη δημιουργία ενός νέου κύκλου επενδύσεων, που θα τονώσει την απασχόληση, θα στηρίξει τα εισοδήματα και θα ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα και την αναπτυξιακή εικόνα της χώρας στο εξωτερικό.

Η Ελλάδα στα πλαίσια της ΕΕ πρέπει να αποτελεί μία χώρα σε κίνηση, με ταχεία ανάπτυξη και δυναμισμό. Η παραπάνω εργασία αποτελεί μια συνοπτική παρουσίαση των παραγόντων που προσδιορίζουν την έννοια της επιχειρηματικότητας, τη λειτουργία των ΜΜΕ και την ανάγκη περιφερειακής ανάπτυξης στο νέο διεθνοποιημένο περιβάλλον. Η εκτεταμένη διερεύνηση των παραπάνω εννοιών είναι αντικείμενο περαιτέρω έρευνας.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Fagenson, E. A. (1993). Personal value systems of men and women entrepreneurs versus managers. *Journal of Business Venturing*, 8(5), 409-430.
2. Fischer, E. M., Reuber, A. R., & Dyke, L. S. (1993). A theoretical overview and extension of research on sex, gender, and entrepreneurship. *Journal of business venturing*, 8(2), 151-168.
3. Bruni, A., Gherardi, S., & Poggio, B. (2004). Entrepreneur-mentality, gender and the study of women entrepreneurs. *Journal of Organizational Change Management*, 17(3), 256-268.
4. Brockhaus, R. H., & Horwitz, P. S. (1986). The psychology of the entrepreneur. *Entrepreneurship: critical perspectives on business and management*, 2, 260-83.
5. Hisrich, R. D., & Brush, C. (1984). The woman entrepreneur: Management skills and business problems. *Journal of Small Business Management*, 22(1), 30-37.
6. DeMartino, R., & Barbato, R. (2003). Differences between women and men MBA entrepreneurs: exploring family flexibility and wealth creation as career motivators. *Journal of business venturing*, 18(6), 815-832.
7. Buttner, E. H., & Rosen, B. (1988). Bank loan officers' perceptions of the characteristics of men, women, and successful entrepreneurs. *Journal of Business Venturing*, 3(3), 249-258.
8. Scherer, R. F., Brodzinski, J. D., & Wiebe, F. A. (1990). Entrepreneur career selection and gender: A socialization approach. *Journal of Small Business Management*, 28(2), 37.

9. Birley, S., Moss, C., & Saunders, P. (1987). Do women entrepreneurs require different training. *American Journal of Small Business*, 12(1), 27-35.
10. Coleman, S. (2000). Access to capital and terms of credit: A comparison of men- and women-owned small businesses. *Journal of Small Business Management*, 38(3), 37.
11. Cowling, M., & Taylor, M. (2001). Entrepreneurial women and men: two different species?. *Small Business Economics*, 16(3), 167-175.
12. Hisrich, R. D., & Brush, C. G. (1987). Women entrepreneurs: A longitudinal study. *Frontiers of entrepreneurship research*, 187.
13. Masters, R., & Meier, R. (1988). Sex differences and risk-taking propensity of entrepreneurs. *Journal of smallbusinessmanagement*, 26(1), 31.
14. Gupta, V. K., Turban, D. B., Wasti, S. A., & Sikdar, A. (2009). The role of gender stereotypes in perceptions of entrepreneurs and intentions to become an entrepreneur. *Entrepreneurship theory and practice*, 33(2), 397-417.
15. Brandstätter, H. (1997). Becoming an entrepreneur—a question of personality structure?. *Journal of economic psychology*, 18(2), 157-177.
16. Stevenson, L. (1990). Some methodological problems associated with researching women entrepreneurs. *Journal of Business Ethics*, 9(4-5), 439-446.
17. Kalleberg, A. L., & Leicht, K. T. (1991). Gender and organizational performance: Determinants of small business survival and success. *Academy of management journal*, 34(1), 136-161.
18. Stevenson, L. A. (1986). Against all odds: The entrepreneurship of women. *Journal of small business management*, 24, 30.

19. Bardasi, E., Blackden, C. M., & Guzman, J. C. (2007). Gender, Entrepreneurship, and Competitiveness. The Africa Competitiveness Report 2007.
20. Morris, M. H., Miyasaki, N. N., Watters, C. E., & Coombes, S. M. (2006). The dilemma of growth: Understanding venture size choices of women entrepreneurs. *Journal of Small Business Management*, 44(2), 221.
21. De Bruin, A., Brush, C. G., & Welter, F. (2006). Introduction to the special issue: towards building cumulative knowledge on women's entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and practice*, 30(5), 585-593.
22. Orhan, M., & Scott, D. (2001). Why women enter into entrepreneurship: an explanatory model. *Women in management review*, 16(5), 232-247.